Бүгү чурттарның пролетарийлери. каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 106 (11904) | 1982 чылдың май 6, четверг | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 3 көп.

ЛЕНИНЧИ «ПРАВДА» ДУГАЙЫНДА ФИЛЬМ

«Правда» солун — ленинчи партияның Төп Комитединиң дайынчы органы, оон идегелдиг болгаш шынчы дузалакчызы 70 чыл болган. Ол тураскаалдыг хүнге тураскааты «Правда» дугайында сөс» деп документалдыг кинолентаны үндүрген. Ону Төп телевидениеге май 4-те көргүскен.

Октябрьның төрүттүнген чуртунуң өндүр улуг херектериниң эрткен он чылдарда чыл бижикчизи боор келген арыннарлыг солуннуң төөгүзүнүң болгаш амгы хүннериниң дугайын экран көргүзүп турар. «Правданың» кол редактору В. Г. Афанасьевтиң эге сөзү-биле ажыттынган фильм оон журналистери, ажылчын корреспондентилери-биле, солуннуң номер бүрүзүнге боттарының күш-ажылын кирип турар кижилер-биле көрүкчүлерни таныштырар. Оон-биле кады көрүкчүлер Совет Эвилелиниң болгаш даштыкының янзы-бүрү булуңнарынга, солуннуң корреспондентилериниң соксаал чок ээлчеглерин эрттирип турар бүгү черлеринге чедер. Правдачы хоочуннарның сактыышкыннары, солуннуң төөгүзүнүң арыннарын катап тургузуп турар документалдыг кадрлар болгаш фото-чуруктар фильмде кирген.

Совет парлалганың баштайгызы болур ленинчи «Правда» номчукчуларның хүндүткелин чаалап алган. Амгы үеде оон чаңгыс хүндеги тиражы 10 миллион ажыг экземпляр четкен. Совет кижилер ынак солунун сүмелекчи, политиктиг билиглерниң болгаш дуржулганың үнер дөзү кылдыр көрүп турар. Чоннуң амыдыралында солун кандыг черни ээлеп турарының дугайын үлетпүрнүң болгаш кедээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери, эртемниң болгаш культураның ажылдакчылары экрандан чугаалап турар.

(СЭТА-ның корр).

СОРУК КИИРИП ТУР

Тиилекчи коллективтиң удуртукчузунга сөс

1981 чылдың түңнелдери ёзугаар ажылчы чоннуң библиотекалар номнары-биле хандырарының эки организастаазы дээш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун Чөөн Сибирь зоназының талазы-биле Тыва АССР-ниң төпчүткен библиотека системазын шаңнаан. Ынчангаш республиканың культура амыдыралында база бир ол өөрүнчүг улуг болуушкунга хамаарыштыр бистиң корреспондентивис республиканың А. С. Пушкин аттыг библиотеказының директору А. А. Давыдовадан интервью алган.

— Библиотекаларны төпчүткен системаже киирген соонда байдал кайы хире экижээнил?

— Каш чыл мурнунда республиканың библиотекалары төпчүттүнмээн турган. Ынчан чаңгыс аай ажылдаарынга таарымча чок, бетин кыдыы кайда кандыг номнар чедишпези билдинмес. Номчукчунуң херегләэп ному ук библиотекада чок боорга, ону өскээртен тып бериптер арга чок. А ам төпчүткен системаже киирген соонда байдал оранчок экижээн. Сөөлгү бо каш чылдарда республиканың бүгү-ле библиотекалары төпчүткен система-биле ажылдап турар. Ынчангаш байдал аажок таарымчалыг, номнар болгаш дериг-херекселдер-даа талазы-биле бир черде шуут чок, азы чедишпес болза өскээртен тып бээр, азы солчуп алыр арга бар апарган. Ынчангаш номчукчунуң херегләэн ному ыяп-ла тывылган турар.

Тыва АССР-ниң чурттакчы чону 273 муң ажыг кижи, а библиотекаларда ном фондузу 3 млн. 750 ажыг муң экземпляр. Чурттакчы чоннуң ном-биле хандырылгазын республиканың библиотекалары багай эвес чорудуп келген. Чыл дургузунда 179.5 муң номчукчуга 3208.5 муң экземпляр номну бижиткен. «Библиотека-биле чурттакчы чоннуң эң эки хандырылгазы дээш» деп социалистиг чарышка бүгү-ле системаның болгаш ведомстволарның 323 библиотеказы киришкен. 1981 чылда номчукчуларны хаара тудар болгаш номну бээр талазы-биле планныг онаалдазы 103 хуу күүсеткен. Бо дээрге бистиң чедиишкинивис; а ол төпчүткен системаның ажык-дузазының болгаш социалистиг чарыштың ачызында чедип алдынган.

— Мурнакчыларның арга-дуржулгазын кандыг янзылыг нептередип турарыл?

— СЭКП-ниң XXVI съездизиниң ажыттынарынга алдар кылдыр библиотека ажылын улам күштелдиргениниң соонда, он бирги беш чылдың баштайгы чылында республиканың библиотекалары номчукчулар санының талазы-биле планын шупту күүседипкен. Он үш районнуң он бири номчукчуларга ном бээр талазы-биле планын күүсеткен. Оларның иштинде Таңдының төпчүткен библиотека системазы (директору М. Домарёва) эң эки көргүзүглерлиг болган. Номчукчулар хаара тудар талазы-биле планныг онаалдазын 110 хуу, а ном бээр талазы-биле 119 хуу күүсеткен. Эрзинниң төпчүткен библиотека системазы (директору М. Шойдук) база-ла эки ажылдааш, тиилекчи болган. Республика библиотекаларының аразында социалистиг чарышка олар бирги черни алгаш, шилчиир кызыл туктар-биле, коллективтери номнар болгаш акша-биле шаңнаткаңнар.

Уруглар библиотекалары база-ла кол-кол көргүзүглер талазы-биле онаалдаларын күүсеткен. Олар номчукчуга ном бижидер талазы-биле планын 103 хуу күүсеткен. Бай-Хаактың төпчүткен уруглар библиотеказы (методист В. Ощепкова), Балгазынның (О. Филкова), Кызылда Гайдар аттыг (Г. Ускова) уруглар библиотекалары эки ажылдыг боор мактадып турар.

Бай-Тайга, Тес-Хем, Тожу, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем районнарда библиотекаларның ажылы сөөлгү үеде экижээн.

Арга-дуржулгазы байлак болгаш ону өске эш-өөрүнге күзелдиг-биле дамчыдып берип чоруур эң кызымаккай библиотекарьлардан А. Чавынчакты (Эрзин), Л. Кашинаны (Элегест), Е. Агыыны (Улуг-Хем) болгаш өскелерни-даа адап болур. Мурнакчыларның арга-дуржулгазын бижимел-биле-даа, семинарлар дамчыштыр-даа, бот-боттарынче чалалгалар хевири-биле-даа дамчыдып нептередип турар.

— Библиотека ажылында кол кичээнгейни чүүже угландырып турарыл?

— СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирин амыдыралга боттандырары-биле ажылчы чоннуң идей-политиктиг кижизидилгезинге номнуң ужур-дузазын болгаш Ленинниң теоретиктиг номналын, СЭКП-ниң документилерин пропагандалаарынче углап турар. Оон ынай Л. И. Брежневтиң «Бичии чер», «Катап тургузуушкун», «Кур чер» болгаш «Сактыышкыннар» деп номнарынга номчукчулар конференцияларын чер-черге эрттиргилээни ажыктыг, дээштиг болгулаан. Оон даа өске ажылдарны чогаадыкчы ёзу-биле дилеп тып чорудуп турар. Шилчиир кызыл тук-биле шаңнадып турарывыс республиканың бүгү-ле библиотека ажылдакчыларын улам кызымаккай ажылдаарынче соруг киирди.

СОВЕТ-НИКАРАГУА ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

Майның 4-те Кремльге совет-никарагуа чугаалажыышкыннар болган.

Совет таладан чугаалажыышкыннарны СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. А. Тихонов, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары К. У. Черненко, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономарев чорудкан.

Никарагуа таладан — Национал хосталганың Сандиночу фронтузунуң (НХСФ-ниң) Национал удуртулгазының кежигүнү, Национал катап тургузуушкун чазааның удуртулга чөвүлелиниң координатору революция команданттези Д. Ортега, НХСФ-ниң Национал удуртулгазының кежигүнү, Никарагуа Республиканың планнаашкын министри Г. Руис, НХСФ-ниң Национал удуртулгазының секретары Р. Нуньес, Никарагуаның даштыкы херектер министри М. Д. Эското чугаалажыышкыннарны чорудкан.

Найыралчы, чүректиң хаңызындан байдалга эрткен чугаалажыышкыннар үезинде ССРЭ-ниң болгаш Никарагуаның аразында ийи талалыг харылзааларның айтырыгларын, ол ышкаш делегей байдалының чугула айтырыгларын чугаалашкан.

Совет Эвилелиниң болгаш Никарагуа Республиканың аразында дең эргениң, дузалажылганың болгаш бот-бодунуң иштики херектерин холгаарлавазының принциптеринге үндезилеңген харылзааларның чедиишкинниг хөгжүлдезинге Л. И. Брежнев биле Д. Ортега сеткил ханыышкынын илергейлээн. ССРЭ-ниң болгаш Никарагуаның улустарының чаагай чоруунга таарыштыр ол харылзааларны улам ынай хөгжүдер талазы-биле күженишкиннерни уламчылаар деп ийи таланың чүткүлү илергейлеттинген.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин Совет Эвилелинде канчаар күүседип турарын, экономиканы, эртемни болгаш культураны хөгжүдеринге ССРЭ-ниң чедиишкиннерин Л. И. Брежнев никарагуа делегацияга таныштырган. Ленинчи национал политиканың тиилелгезиниң, Совет Эвилелиниң улустарының найыралының болгаш акы-дуңма ёзузунуң байдалында демдеглээр апаар алдарлыг юбилейниң—ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чылының демдээ-биле бо чылын ол ажылды чорудуп турар, деп, Л. И. Брежнев чугаалаан.

Никарагуада революстут чорудулганың хөгжүлдезиниң дугайын, Сандиночу улусчу революцияның чаалап алыышкыннарын быжыглаар талазы-биле Национал хосталганың Сандиночу фронтузунуң болгаш Национал чаартылга чазааның ажыл-чорудулгазының дугайын база чуртта чоруттунуп турар социал чаартылгаларның дугайын Д. Ортега дыңнаткан.

Делегей айтырыгларын чугаалажып тура ийи тала делегейде дүшкүүрлүг чоруктуң өзүп турарын дугайты, хамыктың мурнунда АКШ-тың империалистиг бөлүктериниң шериг талазы-биле артык күштүг болуруп чедип алыр сорулга-биле делегейде күштерниң тургустунган деңзигүүрүн үрээр, делегей социализминиң туруштарын баксырадыр, национал-хосталгалыг шимчээшкинниң чаалап алыышкыннарынга согуушкун таварыштырар дээр чүткүлүнүң түңнелинде делегейниң чамдык девискээрлеринде тургустунган айыылдыг байдал дугайты шыңгыы сагыш-сыралын илергейлээн.

80 чылдарга СЭКП-ниң XXVI съездизиниң хүлээп алганы Тайбыңның программазын боттандырарынче угландыр Совет Эвилелиниң кылып турар практиктиг базымнарының болгаш инициативаларының дугайын Л. И. Брежнев Д. Ортегага дыңнаткан. Делегейниң нарыыдаан байдалында Совет Эвилели империализмниң чимзенишкиннеринге, ооң дайын белеткелдеринге болгаш чер болганга коргуушкунуң байдалын чидиглендирер дээр чоруунга быжыг ойтур шавыышкынны бербишаан, делегей байдалын чогумчударынче, күрүнелер аразынга быжыг тайбыңны болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылганы хандырарынче шугумну чайгылыш чок чорудуп турарын ол онзалап демдеглээн.

Боо-чепсектиң эндере бүдүрер чорукту болдурбас база бүгү-шиити тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту быжыглаар талазы-биле Совет Эвилелиниң күженишкиннерин бүрүн деткип турарын никарагуа тала илергейлээн.

Төп Америкада байдал дугайты айтырыг талазы-биле санал-оналдар солчуп турганының үезинде Совет тала Никарагуаның чазааның ол кавы девискээрге байдалды чогумчударынче угланган тайбыңга ынак саналдарын бүрүн деткип турарын илергейлээн. Вашингтонда америк колониализмниң империячы категориялары-биле ам-даа чурттавышаан турарын Л. И. Брежнев онзалап демдеглээн. Каттышкан Штаттарның талазындан чөңгээлериниң болгаш халдаашкыннарының кол объектилериниң бирээзи болу берген Никарагуа ол үүлгедиишкиннер Латин Американың улустарынга чүнү таварыштырарын бодунуң дуржулгазындан эки билир. Ол кавының өске күрүнелеринге удур база дыка өжээтен кампанияны чорудуп турар.

Латин Американың чурттарынга хамаарыштыр Вашингтоннуң политиказының империалистиг утказы Фолкленд (Мальвин) ортулуктар ужурунда англи-аргентин чөрүлдээ-биле холбаштыр база дагын тодаргай бадыткаттынган.

Никарагуаның, Кубаның болгаш латин-америк өске-даа күрүнелериниң адынга АКШ-тың кыжаныышкыннарын, Сальвадорнуң херектеринге АКШ-тың холгаарлаашкынын ийи тала шиитпирлиг буруу шаапкан, Латин Американың патриотчу болгаш демократтыг күштери-биле боттарының эп-сеткилин каттыштырып турарының дугайын медеглээн.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң чазаа май 4-те Кремльдиң Улуг ордузунга Национал удуртулгазының кежигүнү, Национал катап тургузуушкун чазааның удуртулга чөвүлелиниң координатору революция команданттези Д. Ортега Сааведрага баштаткан Никарагуа Республиканың күрүне делегациязынга алдар кылдыр дүштеки шайлалга кылган.

Совет таладан дүштеки шайлалгага эштер Л. И. Брежнев, Н. А. Тихонов, Ю. В. Андропов, А. А. Громыко, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, П. Н. Демичев, В. В. Кузнецов, Б. Н. Пономарёв, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң Күрүне комитеттериниң даргалары, өске-даа албан кижилери барганнар.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев дүштеки шайлалгага чүве чугаалаан.

Эш Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Ортега!

Хүндүлүг никарагуа аалчылар!

Эштер!

Никарагуа Республиканың эш Даниэл Ортегага удурткан делегациязынга чүректиң хаңызындан байыр чедирерин чөпшээреп көрүңер.

Силер бистииңге дыка ырактан, чер бөмбүрзээниң өске чартыындан келген болгай силер.

Силерниң Москвада келгениңер, чугаалажыышкыннарның үре-түңнелдерлиг болганы-даа, бистиң бодап турарывыс-биле алырга, делегейниң амгы үеде хөгжүлдезиниң чугула дүрүм ёзугаар болуушкунун чайынналчаа-биле көргүзүп турар-дыр. Улустарны болгаш чурттарны чүгле география болгаш политика чоокшулаштырып турар эвес, харын база оларның бот-боттарын билчиринге болгаш найыралдажырынга ырак-узак чер-даа шаптыктап шыдавас боор турар-дыр.

Никарагуаның улузу шынныг херекти, боттарының хандамырындан тудуш херээн камгалап турар. Төп Америкада ол улуг эвес күрүне бодунуң хамаарышпас чоруун камгалаар болгаш тайбың байдалдың үезинде чурттаар, аңаа удур кандыг-даа оңчукчөңгээлер соксазын дээш бүгү күжүн салып турар.

Ол улустуң тура-соруун ёзугаар Национал хосталганың Сандиночу фронтузунга удуртуп алгаш, демократияга болгаш социал депшилгеге үндезилээш, иштики харылзааларын чаартырынче эгелеп кирген.

Никарагуа делегей херектериниң талазы-биле кая-даа каттышпазының политиказын чорудуп, делегей байдалын орталандырарынга кескү үлүүн киирип турар. Бистер өске-даа күрүнелер-биле бир дөмей, бо бүгү талазы-биле силерге эп-сеткил каттыштырып, деткип турар бис.

Бөмбүрзектиң барыын чартыындан бистерни калбак делгем океаннар аңгылап турар. Европаның, Азияның болгаш Африканың хоозураткан делегейниң ийи дайыннарының өрт-халаптары Америк диити дорт хемчээлдиг-биле шыва албаан болгай.

Ынчалза-даа тайбыңны кайда-даа үнелээр болгаш тайбыңны бүгү улустар күзеп турар. Ынчангаш күрүне ажылдакчызы кижиге тайбыңны камгалаарындан бедик харыысалгалыг чүүл бистиң үевисте чок.

Ол Мурнуу Америкага-даа болгаш Каттышкан Штаттарга-даа азы Канадага-даа шын болур ужурлуг. Делегей дайыннарының төвү болуп турган өске күрүнелерге чедир Америкадан ыраа олардан Америкага чедир бичии-ле ырак болгай.

Бодунуң кожалары болгаш Каттышкан Штаттар-биле харылзааларда бергелерни болгаш дүшкүүрлүг байдалды чугаалажыышкыннар аргазы-биле узуткаарынче Никарагуаның удуртукчуларының кызымаккай чүткүлү ынчангаш долузу-биле билдингир боор турар.

Латин Американың өске-даа чурттарының, ылаңгыя Мексиканың, Кубаның ол-ла угланыышкын-биле кылып турар тодаргай инициативалары бистиң политикавыстың эчис сорулгаларынга дүгжүп турар.

Латин Американың улустарының ортузунда хосталгаже чүткүлдүг шимчээшкин үргүлчүлеп, улам калбарып турарының хөй-хөй бадыткалдарын төөгү болгаш амгы үе-даа көргүзүп турар.

Улустар Төп Америкага болгаш Мурнуу Атлантикага-даа болза, боттарының чериниң, боттарының бажыңнарының ээлери болуруп күзеп турарлар.

Бир эвес бөмбүрзектиң барыын чартыынга айыылдыг нарыыдаашкыннар болгаш мөзилдежиишкинниг байдалдар тургустунуп кээр чүве болза, тергиидээшкинниң туруштарын камгалаарын азы катап тургузарын оралдажып, улустарга өске чурттуң дарлал-мөлчүгделин албадаар күштерниң барындан болу бээр.

Олар кыжаныышкын болгаш албадаашкын кылырындан, өнчүк-чөңгээлээшкин болгаш бүзээлээшкинниң ажыглаарындан боо-чепсектиг үүлгедиишкиннерден ойталавас болгаш колониалдыг дайыннар үелеринге дөмей үүлгедиишкиннерни кылып турарлар.

Совет Эвилели чер бөмбүрзээниң өске-даа районнарынга ышкаш, маңаа база-ла бодунуң принципиалдыг политиказын — дүшкүүрлүг чоруктуң амгы одагларын узуткаар болгаш чаа одагларының кыптыгып келирин баш удур болдурбазының, күрүнелерниң болгаш улустарның иштики херектеринге холгаарлаашкыннарны кылбазының, маргылдаалыг айтырыгларны тайбың арга-биле, чугаалажыышкыннар столунга шиитпирлээриниң политиказын барымдаалап турар.

Бистер бүгү диптерге чаңгыс политиканы — тайбыңның болгаш улустар аразынга найыралдың ленинчи политиказын чорудуп турар бис.

Дашканы:

Эш Ортеганың болгаш бүгү никарагуа аалчыларның кадыкшылы дээш;

Совет Эвилели биле Никарагуа Республиканың аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы быжыглаары дээш;

бүгү делегейге тайбың дээш көдүрерин саналдап тур мен.

Д. Ортега харыы сөс ап, чүве чугаалаан.

Эш Д. ОРТЕГАНЫҢ чугаазы

Хүндүлүг эш Брежнев!

Совет эштер!

Никарагуа эштер!

Никарагуа революцияның баштыңчызы болгаш Национал хосталганың Сандиночу фронтузунуң үндезилекчизи Карлос Фонсека 25 чыл мурнунда аныяктарның болгаш студентилерниң VI Бүгү-делегей фестивалынга Сандинонуң улузу биле Ленинниң улузунуң аразында акы-дуңмалышкы найыралдың демдээ кылдыр Москва парыгынга ыяш олурткан. Ынчангаш бистер бөгүн ол ыяш өзүп үнген болгаш бистиң улустарывыс, чазактарывыс болгаш партияларывыс аразынга харылзааларның быжыг болгаш бузулбас демдээ апарган деп чугаалап болур-дур бис.

Агрессияга, аш-чутка болгаш улуг бергелерге удур демиселге дискек кырынга сөгүрбейн, империалистиг болгаш фашистиг эжелекчилерни чылча шапкан маадырлыг совет улустуң чайынналчак төөгүзүнүң шынчы камгалакчылары — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединден, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумундан болгаш Совет чазактан алганывыс чалалга болза, бистерге улуг алдар-хүндү-дүр деп санап турар бис.

Бистер Ада-чурттуң Улуг дайынынга бүгү кижи төрелгетенни фашизмниң кулданыышкынындан хостаары дээш өлген 20 миллион совет кижилерниң тураскаалының мурнунга мөгейип, боттарының амы-тынын никарагуа революция дээш берген бистиң муң-муң маадырларывыстың тураскаалының баарынга эң-не ханызы-биле мөгейип, хүндүлээривис ышкаш, шак-ла ынчаар мөгейип турар бис.

Совет ажылчы чоннар агрессия болгаш бергелер турза-даа, боттарының чуртунуң хөгжүлдезинге кайгамчыктыг чедиишкиннерни төөгүнүң кыска үезиниң иштинде чедип алганын билир бис. Социал-экономиктиг тургузугну ажылчы чоннарның чаагай чоруунуң эрге-ажыктарынга дүүштүр дең-дески тургузарын магадылаан күчү-шыдалдың үндезилеттинген принциптери ындыг хөгжүлдениң кол чүүлү боор турар. Бистер II беш чылдың кол-кол сорулгаларын шиитпирлээринге кандыг-кандыг чедиишкиннер чедип алдынганын билир болгаш совет профэвилелдеринге каттышкан миллион-миллион кижилерниң быжыг холдары салдынган сорулгаларның күүсеттинерин хандырарынга бүзүрээр-даа бис.

СЭКП-ниң XXVI съездизинге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ТК-зының Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы эш Леонид Ильич Брежневтиң кылган чаа тайбың саналдарын делегейниң бурунгаар депшилгелиг болгаш демократтыг күштери шуптузу деткээн турар ужурлуг.

Партияда, совет улуста болгаш бистиң бөмбүрзээвистиң бүгү улустарында-даа тайбыңның камгалаарының сорулга-

(Уламчылазы 3-кү арында).

РЕСПУБЛИКА СЛЁДУ

Дүүн СЭКП обкомунуң Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга ажылчын болгаш кедээ корреспондентилерниң республиканың солуннар, телевидение болгаш радио журналистери-биле кады слёду болган.

Слётту СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак ажыткан. Ол Парлалга хүнүн болгаш «Правда» солуннуң баштайгы номериниң үнгенинден бээр 70 чыл болганы-биле холбаштыр чыылганнарга байыр чедиргеш, оларга мооң-даа соңгаар чогаадыкчы чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

«СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле солуннар, телевидение болгаш радио ажылдакчыларының, ажылчын болгаш кедээ корреспондентилерниң сорулгаларының дугайында» илеткелди партия обкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи А. К. Канзай кылган. Бо чылын Парлалга хүнү алдарлыг хүн — СЭКП ТК-ның дайынчы болгаш шылгаттынган органы, делегейде эң-не массалыг солун—«Правданың» бирги номериниң үнгенинден бээр 70 чыл болганы-биле капсырлажып турарын ол демдеглээн. Өске-даа солуннарның тираждары чуртта чыл келген тудум улам-на улгадып турар. Бистиң республикада бо талазы-биле чедиишкиннер база бар. Амгы үеде Тывада республиканың дөрт, ол хире санныг районнар болгаш хөй тиражтыг солуннар, «Агитаторнуң блокноду» парлаттынып үнүп турар. Оларның хары угда тиражы 68 муң экземпляр ажып турар. Республиканың ажылчы чоннарының амыдыралында радио болгаш телевидение быжыы-биле кирген.

Чедиишкиннер-биле чергелештир солуннарда парлап турар чамдык материалдар журналистиканың улам өзүп турар негелделеринге ам-даа чедир харыылавайн турар. Чүүлдерниң болгаш корреспонденцияларның чамдызы кызыы темалыг, кыры-биле, чалгааранчыг дыл-биле бижиттинген болуру ховар эвес. Чүге дээрге редакциялар коллективтери авторлар-биле ханы бодалдыг, чогаадыкчы ажылдаарын ам-даа чедип албайн турар.

Республиканың редакциялар коллективтериниң ажылында кол черни СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин пропагандалаары, он бирги беш чылдың планнарын болгаш хүлээлгелерин күүседиринче ажылчы чоннарны мобилизастаары ээлеп турарын илеткелчи уламчылап чугаалаан. Чижээ, «Тувинская правда» солун капитал тудугнуң, чигээтти болгаш одалга-энергетика курлавырларын камнаарының айтырыгларынче улуг кичээнгейни салып турар. Солуннар камналга чуруму эң-не шыңгыызы-биле сагыыр чорукту бүгү талалыг чырыдарынче чүткүвүшаан, «Экономика камналгалыг болур ужурлуг», «Камналганың арыны» деп рубрикаларны доктаамал ажыглап турар. Солуннарның арыннарынга темалар аайы-биле материалдарны үргүлчү үндүрүп турар.

«Шын» солунга хөй чылгы малды болгаш сарлыкты өстүрер дугайында, мал ажылын иштизи-биле хөгжүдер талазы-биле темалыг арыннар үе-үелеп үнүп турар. Ынчангаш солуннуң редакциязы ындыг материалдар болгаш арыннар дээштиг, чедиңгир болзун дээш, малчыннар-биле сырый харылзааны тудуп турар.

СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлериниң негеп турарын ёзугаар республиканың журналистери болгаш автор активи-даа материалдарның дээштиг, ажыктыын бедидерин чедип алыры эргежок чугула деп, илеткелчи түңнелинде чугаалаан. Ханы утка-шынарлыг, тодаргай барымдаа-чижектерлиг материалдар номчукчуларга солун, оларның сагыш-сеткилинге таарзыр болгаш удуртукчулар, специалистер-даа оларны кичээңгейге ап, айыттынган четпестерни узуткаарының дарый хемчеглерин алыры билдингир. Ынчалза-даа солуннарның, телевидение болгаш радио-даа дамчыдылгаларының шүгүмчүлелдиг чүүлдеринге ажыл-херекчи харыы бербес удуртукчулар ам-даа бары хараадаңчыг. Оларга «Тыва тудуг материалдары» каттыжыышкынның чиңгине директору Ю. С. Самойлюк, «Тудуг кезектери» комбинаттың директору А. И. Антонов, Таңды райкүүскомунуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Н. Н. Борисенко, Өвүр райкүүскомунуң даргазы А. Б. Семис-оол болгаш өскелер-даа хамаарыжыр. Ады үнген болгаш өске-даа чамдык эштер солуннар шүгүмчүлелин дыңнаңгыры-биле көөр, чогуур түңнелдерни үндүрер ужурлуг.

Ажылчын болгаш кедээ корреспондентилер: күрхайгааралдың Тыва лабораториязының килдис начальниги Г. Н. Тутынина, Тожунуң радиоорганизакчызы В. С. Тамдын-оол, «Кызыл тудуг» эргелелинде бригадир Ч. Ч. Донгак, а ол ышкаш «Тувинская правда» солуннуң редактору В. Л. Маслов, «Кызыл ЦЭС тудугнуң» проравы А. В. Ковальчук, Кызыл хоорононуң уругларның спорт школазының директору В. С. Хопров олар партияның XXVI съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынга солуннар, телевидение болгаш радио канчаар дузалап турарының дугайында тодаргайы-биле чугаалааннар.

СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң хүндүлел бижиктерин солуннар активчилери: прораб А. В. Ковальчукка, Кызыл хоорайның хамааты камгалал курстарының начальниги А. Ч. Дыртый-оолга, УСШ-тың директору В. С. Хопровка тывыскан.

Тыва АССР-ниң Журналистер эвилелиниң баштаар чериниң даргазы В. С. Шаравии «Тувинская правда» солуннуң улуг корреспондентизи А. А. Быковка болгаш «Шынның» килдис эргелекчизи Х.-К. С. Монгушка 1981 чылдың эң эки чүүлдери дээш лауреаттарның дипломнарын база тывыскан. Республиканың шериг комиссариадының политкилдис начальниги Н. И. Коротаев шериг-патриоттуг темаларны калбаа-биле чырытканы дээш «Тувинская правда» солуннуң редакторунуң оралакчызы О. И. Гавриловка болгаш дайын хоочуну А. К. Коробейниковка. Дайын хоочуннарының совет комитединиң тураскаал медальдарын тывыскан. ДОСААФ обкомунуң даргазы Ю. М. Камышев «Тувинская правда», «Шын» солуннарның редакцияларынга ДОСААФ ТК-ның Хүндүлел бижиктерин дамчыдып берген.

Х. С. Серенге, З. Ф. Стрелковскаяга

Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Чоннуң библиотека хандырылгазының херээнге ачы-хавыязы дээш **Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы хүндүлүг атты** Бай-Тайганың төпчүткен библиотека системазының Шуй кедээ филиалының эргелекчизи Хүрең Солдуковна **Серенге,** уругларның К. И. Чуковский аттыг Тыва республика библиотеказының директору Зинаида Фёдоровна **Стрелковскаяга** тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1982 чылдың май 5.

С. А. Бичелдейни, М. Ф. Домареваны

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Чоннуң библиотека хандырылгазының талазы-биле үр чылдарда үре-түңнелдиг ажылы дээш Эрзинниң төпчүткен библиотека системазының Мөрең кедээ библиотека филиалының эргелекчизи Сапчима Александровна **Бичелдейни,** Таңдының төпчүткен библиотека системазының директору Мария Филипповна **Домареваны** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел **бижии**-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай, 1982 чылдың май 5.

ССРЭ-ниң 60 чылынга уткуштур

ҮЕНИҢ БАЗЫМЫ-БИЛЕ

Совет улустарның ай-дукма өг-бүлезинде чечектелип хөгжүп орар бөгүнгү Тыва — амгы үениң индустриалдыг, бедик хөгжүлделиг кедээ ажыл-агыйлыг, социалистиг культуразы чечектелген республика апарган. Республиканың бир чечектелген булуңу — Эрзинниң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин боттандырарынга төлептиг салышкынын киирип, ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга уткуштур бедик кедүрлүүшкүн-биле чоруп орар.

Оон тодаргай бадыткалынга мындыг чижектерни көргүзүп болур. Дөртен чылдарга чедир Эрзинниң девискээринге улус өөредилгезиниң, культураның кадык камгалалының албан черлериниң баазазы барык чок турган дээрзин чугаалаза чогуур. Бо хүннерде Тываның ол булуңу кайы хире чаартылып, сайзыраанын ылангыя хоочун салгалдың кедээ ишчилери онза чоргаарал-биле сактып чоруурлар. Чүге дээрге олар ол чаартылгаларны караа-биле көрүп, аңаа боттарының тургузукчу үлүүн киириштиргеннер.

Амгы үеде районнуң суурларында 2 муң ажыг өөреникчилерни хаара туткан дөрт ортумак болгаш бир сес чыл школалары бар. Өөреникчилерниң 445-и күрүнениң долу хандырылгазында, малчыннарның 400 ажыг уруглары ясли-садиктерде хаара туттунган. Кедээниң ажыл-ишчилериниң кадыкшылын камгалаар талазы-биле кылдынып турар ажылдар хөй. Хары угда 50 кижини чыттырып эмнээр район эмнелгези, Нарын суурда он беш орунныг участок эмнелгези, чурттакчылыг өске-даа суурларда медицина пунктулары ам доктаамал ажылдап турар.

Районда культура амыдыралы хөгжүп, чоннуң бот-тывынгыр уран чүүлче хандыкшылы, урап мергежили өскен. Ленин аттыг, «Мөрен» совхозтарның төптеринде чаа клубтарны туткулаан. «Чаа орук», «Нарын» совхозтардан Культура бажыңнарының тудуун эгелээн. Район төвүнден эгелээш чурттакчылыг суур бүрүзүнде чурттальганың, культура-амыдыралдың, албан черлериниң тудуглары чаптылып, чаа-чаа кварталдар чыл бүрү немежип келген.

Партияның болгаш чазактың ада сагыш салышкынының база доктаамал кичээнгейиниң ачызында районга болган социал-экономика болгаш культура талазы-биле улуг чаартылгаларның иштинде бир кол черни ажылчы чоннарның материалдыг болгаш культурлуг деңнелиниң чыл бүрүде бедип, садып алыр аргазы өзүп турары болур. Оон чижээнге даралазында саннарны көргүзүп болур. Чүгле он бирги беш чылдың бирги чылында районнуң чурттакчы чону 70,7 муң рубль түңнүг бажың иштиниң херекселдерин, 88,7 муң рубльдиң хевис кылыгларын, 97 соодукчуну, хеп чуур 60 ажыг машинаны, 174 телевизорну, 30 хире автомашиналарны, культура-амыдыралдың өске-даа хөй-хөй барааннарын садып алгылаан. Сөөлгү чылдарда чоннуң амыдырал хандырылгазын экижидеринче угланган эвээш эвес ажылдар кылдынган. Мөрен, Нарын суурларда чоннуң амыдырал хандырылгазының комплекстиг пунктулары ажыттынган.

Кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң хөгжүдеринге калбак орук ажыттынган. Районнуң совхозтарының техника-биле хандырылгазы чыл бүрү өзүп, сайзырап келгенин онзалап демдеглезе чогуур. Бо хүннерде ажыл-агыйларда 100 ажыг тракторлар, 148 чүък машиналары, кедээ ажыл-агыйның өске-даа техникалары бар. Ниитиниң малының баш санын өстүрер, продуктулуун бедидер, чер ажылының культуразын сайзырадыр талазы-биле биче эвес ажылдарны районда боттандырып келген.

Районнуң экономиказының кол адыры — кедээ ажыл-агыйның ишчилери он бирги беш чылдың бирги чылын багай эвес көргүзүглерлиг доосхан. 1980 чылга деңнээрге эрткен чылын эът бүдүрери 18,4 хуу, сүттүү 3,2 хуу, дүктүү — 12,7 хуу өзүлделиг болган. Малдың чаш төлүн камгалап алыр талазы-биле: төрүүр чүс башка онааштыр бызааларны 13, анай, хураганнарны 33, кулунну 18 башты хөйнү камгалап алган. Ол-ла үе-биле деңнээрге, мыйыстыг бода малдың, хой, өшкүнүң, тевениң саны өзүлделиг болган.

Социалистиг чарыштың хөй мурнакчыларының кызымаккай күш-ажылынга чоргааранып бис. Оларның мурнуку одуругларында коммунистер чоруп, күш-ажылчы үлегер-чижээн чонга көргүзүп чоруурлар. Чижээ, Ленин аттыг совхозта коммунист О. Назылмаа эрткен чылын төрүүр чүс хойдан 113 хураганны менди доруктуруп, бир хойдан-на 2 кг дүктү кыргып алган. Оон күш-ажылын партия болгаш чазак бедии-биле үнелеп, «Күш-ажылчы шылгаралы» медаль-биле шаңнаан. Ам оон коданында хой бүрүзү хураганныг. Ол ышкаш Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Ленин орденниң эдилекчизи Орус Намдал төрүүр чүс хойдан-на 110 хураганны эрткен чылын менди ап, бир хойдан 2,3 кг дүктү кырган. Оон коданында хой оолдаашкыны амгы үеде дооступ турар. Бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 106 хураган камгалап алган. «Чаа орук» совхозтуң мурнакчы хойжузу А. Дамчай чыл бүрүде бедик көргүзүглерлиг ажылдап келген. Чоокта чаа аңаа Күш-ажылчы Алдар орденниң ийиги чергези тывыскан. Ынчангаш ам оон хөрээнде үш орденниң ийиги болгаш үшкү чергелери чайнап чоруур. Бо чылын мурнакчы малчынның коданында хой бүрүзүнүң чаш төлү камгалап алдынган.

Он бирги беш чылдың бирги чылында районнуң ажыл-ишчилери социал-экономиктиг хөгжүлдениң күрүне планнарын күүседир дээш бүгү чуртта калбарган чарышка кескү чедиишкиннерни чедип алган. Оон тодаргай бадыткалы болза СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның шилчиир Кызыл тугун болгаш бирги чергениң дипломун районга тывысканы болур. Бо бедик шаңнал районнуң ажыл-ишчилериниң политиктиг болгаш күш-ажылчы кедурлүүшкүнүн улам хайныктырып, хөйнү хүлээндирип турар.

Районда бир чугула кампания — ниитиниң малының кыштаглаашкыны амгы үеде нарын байдалда дооступ турар. Эрткен чайын кандаашкынныг болганындан мал чеминиң белеткелиниң планы күүсеттинмээн. Мал одарлаарының дужуду куду болган. Күзүн октябрьдан эгелээш улуг хар чаап, доңганнаадыр доңган. Берге байдалдарны ажып эртер сорулга-биле районнуң партия, Совет органнары, ажыл-агыйлар удуртукчулары, хөй-нииити организацияларны организастыг хемчеглерни ап чоруткан. Чыл эгезинден бээр ниитиниң малынга 700 ажыг тонна хыргылышты, 347 тонна шивиг бүдүүн, 400 хире тонна тал, терек, хадын будуун белеткээш, кыштагларже сөөрткен. Ажыл-агыйлар бо чылдың бирги кварталында күрүнеге мал ажылының продуктуларын садарының планнарын күүсеткен.

Мал бажын чидириг чокка камгалап алыр дээш организастыг хемчеглерни ап, черчер Советтериниң сонгулдаларынга белеткел ажылдарын организастаары-биле партия райкомунуң, райкүүскомнуң, ВЛКСМ райкомунуң харысалгалыг ажылдакчылары ажыл-агыйларже хуваалда ёзугаар үнгеннер. Бо ажылдар-биле кады олар ССРЭ-ниң 60 чыл оюнуң дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын, ажылчы чоннарның интернационалдыг кижизидилгезиниң дугайында СЭКП обкомунуң доктаалын, ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVII съездизиниң материалдарын болгаш аңаа эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан чүүлдерни болгаш түңнелдерни ажылчы чоннарга калбаа-биле таныштырып турарлар.

Төрээн чуртувустуң юбилейинге уткуштур өске-даа ажылдарны кылып чорутпушаан, районнуң ажыл-ишчилери шиитпирлезе чогуур айтырыгларже кол кичээнгейни салып турар. Ылангыя бо чылдың бирги кварталында малдың янзы-бүрү чылдагааннардан хорамчазы «Мөрен», «Нарын» совхозтарда (директорлары Б. Сайды, М. Дугер) мурнуку чылдарның деңнелинден хөй болуп турар. Кайы-даа ажыл-агыйларда ээр малдың оолдаашкыны хожудап узамдыккан.

Районнуң коммунистери болгаш бүгү-ажыл-ишчилери он бирги беш чылда болгаш оон ийиги чылында салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседип, Төрээн чурттуң юбилейинге төлептиг уткуражыр дээш ийи дакпыр күжениишкин-биле ажылдап турарлар.

А. МОНГУШ,
СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары.

ЧАРЫШКА ТИИЛЭЭН

Районнуң бүдүрүлге, күш-ажыл коллективтериниң аразында калбарган социалистиг чарышка районнуң хереглекчилер ниитилелиниң коллективи бирги черни ээлээш, СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң, ВЛКСМ райкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Ол шаңналга коллектив эрткен чылдың дөрткү кварталында база төлептиг болган болгаш ону бо удаада база салбаан.

Кооператорлар бирги кварталда 1152 муң рубльдиң бараанын садар планныг турган, ону ажыпып, 1161.1 муң рубльдиин садып, планныг онаалгазын 101 хуу күүсеткен. Ниитиниң чемненилгези планын 102.7, хлеб-булочка бүдүрериниң — 127 хуу боттандырган.

Бирги кварталда тус-тус магазиннер аразында калбарган социалистиг чарышты түңнээн. Эрзин суурда Л. Биилей эргелекчилээн ном магазини күш-ажылчы маргылдаага тиилекчи болган. Район төвүнде төп үлетпүр барааннар магазинин бир дугаар салбыры, № 1 аъш-чем. Нарын суурда аъш-чем магазиннери база мурнакчыларның санынга кирген. Автомагазиннер садыгжы-чолаачыларындан Б. Нупсат, С. Комбу, М. Дамдын, Х. Монгуш-оол планныг онаалгаларын ажыр күүседип, эки ажылдааннар.

Я. СОЯН-ООЛ.

ЧАЗАГЛЫГ ОРУКТАП

ССРЭ-ниң тургустунганының 60 чыл оюн төлептиг уткуур дээш социалистиг чарыш Ак-Довуракта орук-септелге-тудуг эргелелиниң участоктарының аразында калбарган, оон түңнелдерин ай, квартал санында чугаалажып, бедик бүдүрүлгечи көргүзүглүг коллективтерни илереткеш, мактап шаңнаары чаңчыл болган. Юбилейлиг чылдың бирги кварталының күш-ажылчы чедиишкиннерин түңнээрге, бирги черни Кызыл-Мажалыкта № 1 орук-септелге-тудуг участогу ээлээн. Районнуң девискээринде көвүрүглерниң, оруктарның капитал болгаш үүрмек септелгезин кылып чорударынга олар улуг үлүүн киирип келгеннер. Эрткен айларда Кызыл-Мажалык—Аянгаты аразында оруктуң улуг септелгезин база Эрги-Барлыкче барган оруктуң үүрмек септелгезин кылып чоруткан.

Коллективтиң күш-ажылчы чедиишкиннериниң чажыды болза боттарында бар машина-техниканы чеп ажыглааш, ажылчын күштү шын хуваап тургускаш, кылыр ажылдарны тодарадып турарында. Машина-техника үр чылдарда эдилеттинип келген-даа болза оларга техниктиг ажаалданы чогуур үезинде чорудуп келгенинден туруушкун чок ажылдааш планныг даалгалар күүселдезин хандырып турар. Хөй чылдарда ажылдааш, бедик мергежилдиг апарганнар орук-септелге-тудуг участогунда бар. Дуржулгалыг мастер коммунист Б. Дойбаа, трактористер Х. Доржу, Б. Лопсан, О. Ооржак, грейдеристер О. Хомушку, О. Монгуш, Д. Монгуш олар улуг-нормазын ажыр күүсеткеш, шалыпчыларның одуруунда киргеннер.

Орук көвүрүглериниң септелгезин бо чылын мурнуудагы чылдардан чүгээр экижиткен. Автотранспорт оруктарының кидирээштиг черлерин дескилээр ажылдар база кылдынып турар. «Тыва дас-дугу» комбинаттың арыглал фабриказынга үүрмектээн сай даштарны оруктарның оңгул-чиңгил черлеринде төп, дескилээр ажылдарны амгы үеде чорудуп эгелээн. Эки кылдынган чазаглыг орук машина-техниканың эдилелин узадыр болгаш олап чораан чолаачыларга таарымчалыг, эптиг база оруктa озал-ондакты болдурбазынга магадылал. Орук-септелге-тудуг участогунуң коллективи бо чылдың ийиги кварталының социалистиг хүлээлгезин, планныг онаалдаларын күүседир дээш шудургу ажылдап турар.

С. СЕРИН-ООЛ.

Барыын-Хемчик район.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ХҮЛЭЭНДИРГЕН

«Д. Дулзукей Мерген салбырының эргелекчизинден арагалаар, бодун тогдунар, улус бак сөглээр дээш ажылындан үш катап, СЭКП кежигүнүнден база үндүрткен. Ам база ажылдадын каан, а ферманың ажылы экиживестеди, ажылдаары халалыг апарды. Өске эргелекчи бээринге дузалажып көрүңер».

Каа-Хем районда «Ленинчи орук» совхозтуң бо фермазындан редакцияга келген чагааларның кол утказы мындыг. Аңаа харыны райкүүскомнуң кедээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги Г. Черепанов биле совхоз директору А. Моргун редакцияже чоруткан:

«Ажыл шагында арагалааш, ажылындан үндүртүп турган Д. Дулзукей дугайында СЭКП райкомунуң бирги секретары В. А. Бакулинге болгаш «Шын» солунга келген чагааларны совхозтуң техчөвүлел хуралынга чугаалажып көрген. Д. Дулзукей бодунуң частырыгларын билинген, моон соңгаар частырыгларын катаптавас деп сөзүн берген.

Техчөвүлел прогул кылган дээш Д. Дулзукейге шыгыы доңгулда берген болгаш ам катаптаар болза, ажылындан үндүрерин сагындырган. Ынчангаш сүт-саанны элбедир, малдың деңгелин экижидер талазы-биле дээштиг хемчеглерни дарый алырын аңаа хүлээндирген».

АНЫЯКТАРНЫҢ ҮЛҮҮ

«Торгалыг» совхозта комсомол комитеди бо чылын хөй оолдаашкынның үезинде 67 аныяк оолдар, кыстарны малчыннарга дузалажып, сакманчылаары-биле үндүрген турган. Оларның хөй кезии бирги чыл бурунгаар ортумак школа дооскан, төрээн совхозунга ажылдап артып калган аныяктар.

Комсомолчу путёвка-биле сакманчылааннарның аразында боттарының ажылгыр-кежээзин көргүзүп, мактал-шаңналды чедип алганнар эвээш эвес. Чижээ, малчын ада-иезиниң аалынга ийи чыл улаштыр ажылдаан Чечен Одай 183 хураганны онча-менди азырап өстүрген. Оон кады школа доосхан эштери Ира Дербет-оол, Светлана Кара-оол, Михаил Кызыл-оол, Алёна Анай-оол дээш өскелер-даа эки ажылдап, хөй хураганны өстүргеннер.

П. ДАМДЫН.

Өвүр район.

СӨЗҮНДЕН КАРЫШПАС

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң комсомолчу-аныяктарының Дөргүн сүт-бараан фермазының коллективи бо чылын бир инектен-не 1760 килограмм сүттү саап турган, 500 тоннаны бүдүрер, 460 тоннаны күрүнеге садар (пландан 10-10 тонна хөй) хүлээлгени алгаш, «Искра» совхозтуң Арыг-Бажы фермазының коллективин чарышка кыйгырган.

Эрткен үш айларда дөргүнчүлер чарыштыг кожаларынга аштырза-даа, багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Сүттү бүдүрериниң планы 100 хуу, күрүнеге садарының планы 101 хуу күүсеттинген. Продукцияның шынары база экижээн — дужаатынган сүт шупту бирги, ийиги сорттуу болган.

Фермада үр үеде ажылдап келген хоочуннарның-даа, оларның арга-дуржулгазын күзелдиг-биле шиңгээдип ап, ажылынга идепкейлиг ажылдап турарларның-даа аразында мурнакчылар хөй. Оларның бирээзи, дуржулгалыг саанчы Дүктүг Ондар эрткен үш айларда бодунга быжыглаан инектеринден 14 тонна сүттү саап, ферма эргелекчизи, база-ла хоочун саанчы Алдын-кыс Монгушка чүгле ийи тонна чедирбейн баргаш, социалистиг чарышка ийиги черни ээлээн.

Дүктүг Дөпен-ооловна быжыглаан инектеринден чылда 49 тонна сүт саар планын 52 тонна кылдыр күүседирин хүлээнген. Оон сөглээн сөзү ажыл-херээ-биле кажан-даа карышпайн чораанын эш-өөрү эки билир. Ол дугайын хоочун саанчының хөрээн каастап чоруур Күш-ажылдың Кызыл Тук ордени, Ленинчи юбилей медалы, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны деп хүндүлүг ат, тоску, оңгу беш чылдарның шалыпчызының херек демдектери база-ла херечилеп турар.

Коммунист Д. Ондар хөй-ниити ажылдарынга идепкейлиг киржип чоруур. Ол фермада партбөлүктүң организакчызы. Аныяктар колдаан коллективте ажылдап турар кижи болганда, коммунист эш-өөрүнүң авангардчы ролюн бедидер, күш-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, бүдүрүкчүлүүн бедидер, аныяктар ортузунга дагдыныга ажылын экижидер, хоочуннарга төлептиг салгалды белеткээр дээш хөй күштү үндүрүп, үе-шагын берип чоруур. Оон удурткан партбөлүкте Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады саанчы Алдын-кыс Монгуш, саанчы Татьяна Сат, кадарчы Кызыл-оол Монгуш, тарыкчы техник Ольга Артына дээш өске-даа коммунистер ажыл-ижинге кызымаа-биле коллективтиң хүндүткелин чаалап алган.

Улус депутаттарының Чөөн-Хемчик район Советиниң депутады Дүктүг Ондар соңгукчулар ортузунга база идепкейлиг ажылдап, оларның чагыгларын күүседир дээш болдунар-ла чүүлдерни кылып чоруур.

Дүктүг Дөпен-ооловна он уругну өстүрүп кижизиткен Маадыр-ие. Оон кижизиг эки бүдүжүн, кызымак чорууп ажы-төлү база хевээр дөзеп, авазынга төлептиг кижилер кылдыр өскен.

Х-К. МОНГУШ.
ЧУРУКТА: Д. Д. Ондар.
В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

ДЕПУТАТТАРНЫҢ ИДЕПКЕЙЛИИНДЕН

Эрткен 1980 чылда болган соңгулдалардан бээр Бай-Тайга районнуң улус депутаттарының Шуй кедээ Советиниң күүсекчи комитеди эвээш эвес ажылдарны чоруткан. Кедээ Советтиң девискээринде «Мурнакчы» совхозтуң участок эмнелгези, ортумак болгаш кадыкшылганың 8 чыл школалары, ясли-сад, почта салбыры, аъш-чемниң болгаш үлетпүр барааннарының магазиннери ажылдап турар.

Кедээ Советте шупту 25 депутат бар. Советтиң сессиялары Конституцияда көрдүнген чурум ёзугаар болуп, ээлчеглиг сессияларга Советтиң девискээринде бүдүрүлге, албан организация черлериниң ажыл-чорудулгазын дыңнап турар. Улус өөредилгезиниң, кедээ ажыл-агыйның, кадык камгалалының, корум-чурум камгалалының доктаамал комиссиялары тускай планнарлыг ажылдап турар.

Кедээ Советтиң депутаттары — РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкылары С. Комбу, С. Майны. «Улус өөредилгезиниң тергиини» деп хөрек демдээниң эдилекчизи Д. Хертек, Бай-Тайга район Советиниң депутады, хой кадарчызы Ч. Кара-Доңгак, хоочун чолаачы Б. Шойдан болгаш өске-даа депутаттар боттарының депутат хүлээлгезин эки күүседип, бодунуң соңгукчулары-биле доктаамал ужуражып, сессияларга хүлээп алган доктаал-шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш кызымаккай ажылдап турарлар.

Район Советиниң депутады кадарчы Ч. Кара-Доңгак чылдан чылче бедик көргүзүгнү чедип ап келген. Бо чылдың агаар-бойдузу берге болза-даа, хоочун хойжу чүс хойдан чүс хураганны менди ап, амгы үеде кажаазының көржезин хооруп, үүрмек септелгезин кылып алган. Шуй бажының эки оъттуг тайгаларынче чайлаглаары-биле белеткенип орар. Школа башкызы К. Салчак, С. Кудурукпай чүс хуу өөредилгени чедип алганнар.

Советтиң депутаттарының совхоз бүдүрүлгезинге идепкейлиг киржилгезиниң уламындан совхоз эрткен чылын орулгалыг ажылдаан. Совхоз ажылчыннарының эки ажылы СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профэвилелдериниң область чөвүлелиниң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугу, акша шаңналы-биле үнелеткен. А 1982 чылдың бирги кварталында мурнакчылар база-ла үре-түңнелдиг ажылдааш, эъттиң, сүттүң күрүнеге садар планын ажыр күүсеткеш, СЭКП Бай-Тайга райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун чаалап алганнар.

Шуйнуң эмнелге пунктузу 1981 чылда республиканга чарлаан эмнелге пунктуларының социалистиг чарыжынга киришкеш, бирги черни алгаш, Тыва АССР-ниң Кадык камгалал министерствозунуң болгаш кадык камгалал ажылдакчыларының профэвилел обкомунуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Советтиң девискээринде ортумак болгаш кадыкшылганың сес школаларының септелгезин доозулган. Амгы үеде олаар ыяшты болгаш хөмүр-дашты сөөртүп турар.

Кедээ Совет күүскомунуң даргазы, «Улус өөредилгезиниң тергиини» хөрек демдээниң эдилекчизи А. Доржу суур чаагайжыдылгазының айтырыынче улуг кичээнгейни угландырган. Эрткен ленинчи субботникте 700 ажыг кижи суур чаагайжыдылгазынга киришкеннер. Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, Украинаның Ровно хоорайын хостаар дээш кадыг-дошкун демиселге маадырлыы-биле мөчээн гвардейжи улуг сержант Хомушку Норбуңка, «Мурнакчы» совхозту он сес чыл иштинде директорлаан, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады чораан, Ленин орденниң эдилекчизи Х. Кудурукпайга, бирги космонавт Ю. Гагаринге тураскаадып адаан кудумчуларда янзы-бүрү хөй ыяштарны олуртуп, херим, кажааларын, бажыңнарны чаартып чугайлаап.

Кедээ Советтиң күүскому хөй-ниити организацияларының ажылдарынче база доктаамал кичээнгейни салып турар. Моон түңнелинде Шуй суурда херээжейнер чөвүлели (даргазы С. Оюн) районда эң эки ажылдыг чөвүлел болуп турары таварылга эвес. Суурнуң агитквартираларын дамчыштыр чорудуп турар ажылдың түңнелинде чурттакчылар бажын чанынга картофель, ногаа олуртуп, чечек тарылгазы чорудуп, хой, өшкү, бода малды өстүрүп турар.

Күүсекчи комитет депутат хүнүн солун, организастыг байдалга эрттирип, ону эрттирерде баш удур эки белеткелди чорудуп турар. Советтер ажылынга хамаарыштыр солун лекцияларны кылып, кинофильмнерни оларга база көргүзүп турар.

Амгы үеде кедээ Советтиң күүскому ССРЭ-ниң 60 чыл оюнга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш тускай планны ажылдап кылгаш, сессияга бадылаткан. Ону амыдыралга чедиишкиннинг боттандырар дээш бүгү күштү салган ажылдап турар.

И. КЕЛИК-СЕНГИ.

Улусчу контроль

ЧУРУМУН ХАЖЫТКАН

Барыын-Хемчик районнуң улусчу контроль комитеди садыглар шугумунга хыналданы чоруткан. Чамдык садыг ажылдакчылары совет садыгның чурумун хажыдып турары илерээн. Районнуң хереглекчилер ниитилелинде садыг ажылының культуразы чавыс деңнелде, оларның санитарлыг байдалы куду болуп артпышаан. Чамдык садыгларның эжиктеринде оларның ажылдаар шактарының графиги астывмаан. Садыгжылар хирлиг халаттарлыг ажылдап турарлар, үүрмек барааннар ораар саазыннар садыгларда чок.

Кедээ садыгларда барааннарының ассортиментилерин үе-шаанда четчелеп, хынап көрбейн турар. Хыналда үезинде Хөнделең садыынга доңурган балык, бижектер, омааштар, стаканнар, тавактар, хөвектер, даарапыр хендирлер шуут чок болган. Дөң-Терезин садыынга хлеб, кыдырааштар, шугумнар, кидис идиктер, а Аянгаты садыынга маргарин, доңурган балык, демир-үжүк, кыдырааштар, демир-оруннар, сыртыктар дээш өске-даа чугула хереклел барааннары чок болган. Доңурган минтай деп балыктар Шекпээрниң, Барлыктың садыгларынга база чок турган, а херек кырында районнуң складтарынга ол балык четчир санныг чыдып турган.

Хыналда үезинде Барлык магазинынге 370 рубльдиң, райсельхозтехника магазинынге 104 рубльдиң барааннарын садыгжылар чажырып алгаш турганы илерээн. А универмаг магазининиң садыгжызы П. Струкова даштыкы барааннарны чүгле бодунуң чоок кижилеринге чажырып садып турган.

Бараан өртээн улгаттырып садар чоруктар база тургулаан. Аянгаты магазининге эр сорочкаларны 3 рубльге, Хөнделеңге 1 рубль 80 көпеекке, а универмагка 50 копеектиң «Ландыш» деп хеп чуур порошогун 20 копеекке улгаттырып садып турган болган. Аэропорт буфединге 881 шил «Вермут» деп араганың өртээн улгаттырып сатканындан садып алыкчылардан 767 рубльди ажыр алган.

Районнуң хереглекчилер ниитилелиниң садыг киидизи магазиннерге кирген барааннарының шынарын, ассортиментизин, чонга канчаар саарып турарын үр үеде хынавайн келген. Үндүр бижиттинген барааннарга акт тургуспайн турган. Кызыл-Мажалыктың № 1 столоваязының калькулятору Ф. Монгуш чем өртээн 3 копеекке улгаттырып садып турган. Универмаг буфединде столоваялардан эккеп турар чем аймааның шынары багай.

Ажылга негелдезин кошкаткан база чамдык барааннар өртээн өстүргеш садып турган кижилерге хемчеглер хүлээткен. Илереттинген четпестерни дарый чайладырын райподан районнуң улусчу контроль комитеди шыңгыы негээн.

Б. МОНГУШ.

СТАНДАРТКА ДҮҮШТҮР

Кызылдың сүт заводунга шынар көрүлдези чоокку хүннерде эрткен.

Көрүлдеге заводтуң продукциязының кол хереглекчилери Кызыл садыгның ажылдакчылары, аъш-чем магазиннериниң эргелекчилери, күрсадыг инспекциязының эргелелиниң, күрхайгаарал лабораториязының төлээлекчилери, заводтуң удуртукчулары, специалистери киришкен.

Заводтуң кол технологу В. Ф. Семенкова продукцияның шынарын экижидери-биле кандыг ажыл чоруттунганын, ол талазы-биле моон соңгаарты сорулгалар дугайын чугаалаан.

1981 чылдың июльдан 1982 чылдың апрельге чедир Кызылдың сүт заводунуң коллективи продукцияның шынарын экижидеринче угланган тодаргай ажылдарны кылган.

Сүт арыглаар тускай херекселди ажыглаары шиңгээдип алдынган, сүттүң хирчамын арыглаары экижээн болгаш аппарат цегинде ажылчыннарның ажылы чиигээн.

Кайызынга-даа 6 тонна сүт кирер ийи танкты тургускан, ол танктарның иштин чуур механизастаттынган тускай херекселди ында кошкан.

Шууштурулга аргазы-биле саржаг кылыр шугумну монтажтап тургузарын барык доозуп турар.

Чаа техниканы болгаш технологияны шиңгээдип алырының планын ёзугаар сүт сарыг суун ажыглааны (хлеб быжырары-биле кады) 1.8 тонна (план 1.3 муң тонна) чедип турар.

Үзүн эвээжеткен болгаш үс чок сүт аймааның продуктуларын кылырының планы күүсеттинген.

Дыртан сүттү болгаш ажыткан сүт быштаан сүт аймааның продуктуларын кылырынга ажыглааны 5,2 тонна чедип турар.

Соодулга дериг-херекселдери база чалаң сүттүң чедишпезинден завод үстүкү сорттуң саржаан бүдүрер аргазы чок болуп турар. Саржаг кылырынга сүт хоюун каш хонук иштинде чыып келиринден ол ажыксап, кислотность көвүдээринден саржагның чүгле бирги сорттуун завод бүдүрүп турар.

Шынар көрүлдези чоруп тур

Завод 21 аңгы аттыг продукцияны бүдүрүп үндүрүп турган. Чамдык хевирлерниң, ылангыя фасовкалыг продукцияны белеткээри чедир күүсеттинмейн турар. 10 хуулуг сливки, үс чок творог, фасовкалыг творог, сметана, сырки талазы-биле план күүсеттинмээн. Ону кылыр ажылчыннар саны база чиг-эт чедишпес болуп турар.

1981 чылдың июльдан бо чылдың апрельге чедир Күрсадыг инспекциязының болгаш күрхайгаарал лабораториязының ажылдакчылары 4 санныг хыналданы чоруткан. Хыналдага киирген 407 тонна сүт аймааның кылыгларындан 16 тоннаазы норматив-техниктиг документацияның негелдезинге дүүшпес болган. Ынчангаш 16,2 тонна продукцияны бүдүрүлгениң план күүселдезинден ужулган болгаш 4.7 муң рубльди күрүне бюджединче киирген.

Ол үениң дургузунда заводка 6,2 тонна продукция үрей кылдынган болгаш бракты эде кылырынга 1,2 муң рубльди чарыгдаан.

Заводта шынар хүнүн ай санында эрттирери чурумчаан. Аңаа продукцияны бүдүрери, сайгарары-биле холбашкан айтырыгларны чугаалажып турар.

Продукцияның шынарын экижидеринче угланган ажылдарны ам-даа эвээш эвести чорударын завод планнап турар. Саржаг кылырының шууштурулга цегин ажыглалга киирер болгаш бутерброд-саржагны кылырын шиңгээдип алыр. Пастеризация-соодулга херекселин болгаш творог кылырынга соодукчуну эптеп тургузар база инженер-техниктиг ажылдакчыларның технологияны, микробиологияны, санитарияны болгаш озал-ондак болдурбазының техниказын билиринге аттестацияны эрттирерин. саржагга маркировка кылырының эрги штампыларын солуур. Хөреңги (закваска) кылыр автоклавты ажыглалга киирерин планнап турар. Продукцияны башкарарының комплекстиг системазын шиңгээдип алырын ийиги кварталда эгелээр.

Хереглекчилерниң хыналда черлериниң төлээлекчилери заводтуң продукциязынга хамаарыштыр четпестерни шүгүмчүлеп, боттарының санал-оналдаларын кииргеннер.

Кызыл садыгның ажылдакчызы сүт заводунуң коллективи ярмарка, үнүүшкүннүг садыглаашкыннарга организастыг киржип, элбек ассортиментилиг, багай эвес шынарлыг продукцияны садып турарын демдеглээн. Ынчалза-даа продукцияны магазиннерже чүдүрерде фактура ортунга аңаа ак саазынга чүгле сан-түңүн бижиир. Продукцияның шынарының көргүзүглерин салбайн келир болганчок-ла таваржыр.

Фасовкалыг продукция чедишпейн турар, ылангыя сыркини садып алыкчылар үргүлчү айтырар деп магазиннер эргелекчилери чугаалаан. Сүт куткан шилдер, сметана флягалары хирлиг болурундан ону заводче дедир чандырар таварылгалар тургулаар.

Кажан магазиннерге стандартка дүүшпес продукция келирге аңаа чогуур документацияны кылыр турбуже, үрелик продукцияны заводка дедир эгиткеш, чогуур документацияны тургузарын негевейн, эки продукция-биле солуштуруп ап турары таарышпазын хыналда органнарының төлээлери айыткан.

Заводтуң бүгү коллективи ажылчыннары, специалистери боттарынга онаашкан ажылынга харысалгазын бедидер болза, стандартка дүгжүр, эки шынарлыг продукцияны бүдүрериниң бүгү-ле аргалары бар деп комиссия кежигүннери демдеглээн.

Н. ООРЖАК.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХУРАЛЫ

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының бирги оралакчызы В. В. Кузнецовтуң даргалааны-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ээлчеглиг хуралы май 4-те Кремльге болган.

Улус депутаттарының чер-чер Советтеринге болгаш районнарның (хоорайларның) улус судтарынга бо чылдың июнь 20-де болур соңгулдаларга белеткелдиң чорып турарының дугайында айтырыгны Президиум чугаалажып көрген. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң секретары М. П. Георгадзе дыңнадыг кылган. Соңгулда кампаниязы массаларның политиктиг болгаш күш-ажылчы бедик идепкейлииниң, СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин болгаш он бирги беш чылдың даалгаларын амыдыралга боттандырарынче ажылчы чоннарны эвилелдээриниң байдалында болуп эртип турарын ол демдеглээн. Соңгулдалар-биле холбашкан хемчеглерни доктаатпкан хуусааларында, ССРЭ-ниң Конституциязының, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның конституцияларының негелделеринге бүрүн дүүштүр чорудуп турар.

В. В. Кузнецов хуралга чүве чугаалаан болгаш амгы соңгулдалар бистиң күрүневистиң алдарлыг байырлалының — ССР Эвилелиниң тургустунганының 60 чыл оюнуң чылында болурун онзалап демдеглээн. Совет республикаларда — хөй национал составтыг чон бар, ынчангаш бүгү нациилар күрүне органнарынга чогуур төлээлекчилерлиг болуру, кижи бүрүзүнүң ажыл-ишчи болгаш идейлиг аажы-чаң мөзү-шынарларын шыңгыы барымдаалап көөрү чугула. Соңгулдаларга белеткел-биле холбашкан күш-ажылчы көдүрлүүшкүнүү он бирги беш чылдың даалгаларын күүсединге бүрүн ажыглаар, ажылчы чоннарның чогаадыкчы идепкейлиин улам-на бедидеринге органнакчы ажылдың амыдырал-биле хынаттынган хевирлерин болгаш методтарын мергежилдиг ажыглаар херек.

Амгы соңгулда кампаниязының онзагай байдалдарын болгаш чер-чер Советтеринге база улус судтарынга соңгулдаларның хары угда болурун барымдаалавышаан, соңгулда комиссияларының идепкейлиг ажылдаарынга эргежок чугула бүгү байдалдарны тургузарынче кичээнгейни угландырарын эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнарынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалында сүмелээн.

Бодунуң девискээринге экономиктиг болгаш социал комплекстиг хөгжүлдени хандырар талазы-биле Ленинград хоорайның болгаш Ленинград областың улус депутаттарының Советтериниң ажылының дугайында айтырыгны ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму база чугаалажып көрген. Ленинград хоорай Совединиң күүскомунуң даргазы Л. Н. Зайков болгаш Ленинград областың Совединиң күүскомунуң даргазы Р. С. Бобовиков олар бо айтырыг талазы-биле дыңнадыглар кылган.

Чугаалажып көөр кылдыр айтырыгны белеткээринге киришкен ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының план-бюджет комиссияларының өмүнээзинден Эвилел Совединиң План-бюджет комиссиязының даргазы Г. И. Ващенко санал берген. Ажылдың практиказы-биле тус черге барып таныжкан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады И. Я. Прокофьев хуралга база чүве чугаалаан.

Экономиктиг болгаш социал комплекстиг хөгжүлдениң планнарын сайзыраңгайжыдар талазы-биле Ленинград хоорайның болгаш Ленинград областың улус депутаттарының Советтериниң чүткүлдүг ажыл-чорудулгазы улам бедиткен планнарны хүлээп алырынга, янзы-бүрү ведомстволарның ажылында дугуржулга чок чорукту ажып эртеринге, одаар чүүлдү, энергияны, чиг-эттиг болгаш материалдарны камналгалыг ажыглаарынга, бүдүрүлгениң болгаш бүдүрүлгениң эвес адырларының хөгжүлдезин сыңмай холбаштырарынга, хоорайның болгаш областың ажыл-агыйының бүгү адырларынга кадрларны белеткээрин экижидеринге аргаларны берип турарын В. В. Кузнецов демдеглээн.

Советтер боттарының девискээрлеринге шыңгыы негелделиг ээлер болурун эш Л. И. Брежневтиң айытканын ёзугаар оларның ажылын амгы үениң байдалдарында калдыг угланыышкынга сайзыраңгайжыдарын Ленинградтың, ол ышкаш Москваның, Киевтиң болгаш өске-даа чамдык хоорайларның дуржулгазы көргүзүп турар. Ажыл-агый тургузуушкунунга Советтерниң ролюн улам ыңай бедидер дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалында айыткан сорулгаларга дүүштүр ол дуржулга онза чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Бодунуң девискээринге экономиктиг болгаш социал комплекстиг хөгжүлдени хандырары-биле холбаштыр конституцияларда айыткан эрге-хүлээлгелерин күүседир талазы-биле Ленинград хоорайның болгаш Ленинград областың улус депутаттарының Советтериниң чогумчалыг ажылын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаалында демдеглээн. СЭКП-ниң XXVI съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдурбушаан, экономиктиг болгаш социал комплекстиг хөгжүлдени хандырар талазы-биле ажылды сайзыраңгайжыдарын үргүлчүлээрин, комплекстиг планнаашкынның деңнелин бедидеринче онза кичээнгейни угландырарын улус депутаттарының Советтеринге сүмелээн.

Социалистиг чурттарның күрүне эрге-чагыргазының дээди органнары-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң кады ажылдажылгазын улам ыңай калбартыр дугайында айтырыгны Президиумнуң хуралынга чугаалажып көрген. Бистиң чуртувустуң болгаш социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттарының аразынга харылзааларны калбартырының болгаш хандыладырының чугула ужур-дузазын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилел Совединиң даргазы, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Парламент бөлүүнүң даргазы А. П. Шитиковтуң дыңнадыында демдеглээн.

ССРЭ-ниң Дээди судунуң болгаш ССРЭ-ниң Прокуратуразының 1981 чылда ажылының дугайында информацияларны чугаалажып көрген болгаш хүлээп алган.

Күрүне амыдыралының чамдык өске-даа айтырыгларын Президиумнуң хуралынга чугаалажып көрген.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү В. В. Гришин, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат Т. Я. Киселев, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчылары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери, министерстволарның болгаш ведомстволарның удуртукчулары хүн айтырыгларын чугаалажып көөрүнге киришкен.

(СЭТА).

НАЙЫРАЛДЫҢ БЕЛЭЭ

НХСФ-ниң Национал удуртулгазының кежигүнү, Национал катап тургузуушкун чазаанын удуртулга чөвүлелиниң координатору революция команданттези Д. Ортега Никарагуаның алдарлыг маадыры «Аугусто Сандинонуң удуртулгазы-биле хамаарышпас чорук дээш демисел үезиниң боозун никарагуа удуртукчуларының өмүнээзинден Леонид Ильич Брежневке дамчыдып берген.

Л. И. Брежнев ол белек дээш ханы өөрүп четтиргенин илергейлээн. Улустарның хамаарышпас чоруун болгаш хосталгазын камгалаар дээш, быжыг тайбың дээш Совет Эвилелиниң чайгылыш чок демиселин хүлээп көргениниң демдээ кылдыр бо белекти көрүп тур бис деп, ол чугаалады.

(СЭТА).

Хельсинкиниң угланыышкыны-биле

ЕВРОПАНЫҢ УЛУСТАРЫНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫЫНГА

Мадрид ужуражыышкынынга совет делегацияның кежигүнү, шериг чөвүлекчизи генерал-майор К. Ф. Михайлов ПМА-ның корреспондентизи-биле беседа кылган болгаш ужуражыышкынның кол айтырыы — Европага шериг чавырлыышкынының болгаш чепсегленииишкинниң дүжүрериниң талазы-биле конференцияны чыылдырар дугайында айтырыгны чугаалажып көрген үеде кандыг бергелерниң таваржып турганын чугаалаан.

Европага айыыл чок чорукту быжыглаарынга болгаш кады ажылдажылганы калбартырынга чогумчалыг салыышкынны киирер хүлээлгелиг Мадрид ужуражыышкынының эң чугула айтырыгы — Европага шериг чавырлыышкынының болгаш чепсегленииишкинни дүжүрериниң талазы-биле конференцияны чыылдырар дугайында айтырыгны шиитпирлээр болза, бодунуң сорулгаларын күүседип шыдаар. Европаның айыыл чок чоруунуң шериг талазы-биле айтырыгларын шиитпирлевес болза, Хельсинкиге эгелээн чавырлыышкынны улам ыңай хөгжүдери берге болур.

Европага идегежир болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга, чепсегленииишкинниң дүжүреринге хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып көөрүнге делгем аргаларны конференцияга хандырып бээрин Совет Эвилели күзеп турар. Дараазында болур ужуражыг ол конференцияның мандадының телевилели түңнел документиниң телевилелиниң боттуг тудуш кезээ, узун хуусаалыг кужениишкинниг ажылдың түңнели, чогуур шиитпирлерни хүлээп алырынга багай эвес үндезин болуп турар.

Конференцияны чыылдырарынга болгаш ооң ажылынга хамаарыштыр мандаттың хөй чүүлдериниң талазы-биле Мадрид ужуражыышкынының янзы-бүрү киржикчилериниң турушталарын чоокшулаштырары чаа чыл чапсарынга чедир чедип алдынган. Конференцияның ниити сорулгалары, ооң баштайгы үе-чадазының сорулгалары ол чүүлдерге хамааржыр. Идегежир болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарының хемчеглерин конференцияның ажылының баштайгы үе-чадазында чугаалап көөрүн төлевилээн. Баштайгы үе-чададан конференцияның сөөлгү үе-чадазынче шилчииринин механизмин база дугурушкан. Конференцияның киржикчилери күрүнелерниң чепсегленииишкинни дүжүрер талазы-биле кужениишкиннерин сөөлгү үе-чадада чугаалажыр.

Идегежир болгаш айыыл чок чорукту быжыглаарынга хамаарышкан чүүлдү, а ол ышкаш конференцияны чыылдырар хуусаазын, болур черин дугуржуру арткан. Идегежир болгаш айыыл чок чорукту быжыглаар хемчеглерни ажыглаарының зоназының дугайында айтырыг эң-не нарын болуп турар. Ынчалзажок ону шиитпирлээринге эки үндезин бар — Түңнел актының хамаарышкан чүүлдерин болгаш идегежир чоруктуң хемчеглерин бодунуң девискээриниң Европа кезээнге (2,5 — 3 муң километр немей ханы кылдыр) нептередиринге Совет Эвилелиниң белениниң дугайында СЭКП-ниң XXVI съездизинге Л. И. Брежневтиң медеглели чогумчалыг үндезин болуп турар.

Зонаны тодаргайлаарда шериг-далай болгаш шериг-агаар күштериниң Европага чоок далай болгаш океан районнарынга кады азы тускайлаң ажыл-чорудулгазынга хамаарыштыр идегелди быжыглаарының хемчеглерин конференцияның чугаалажып көөрү база боттандырары чугула. Шериг-далай, шериг-агаар күштериниң, кургаг чер шериглериниң зонага ажыл-чорудулгазынга идегежир болгаш айыыл чок болур чоруктуң хемчеглерин хамаарыштырар дугайында айтырыг тургустунуп турар.

Совет Эвилелиниң чөптүг болгаш чайгылыш чок туружу ындыг. Ол туруш Түңнел актыга үндезилеттинген. АКШ-тың болгаш НАТО талазы-биле ооң эвилелчилериниң туружу оортан ылгалдыг. Европага чоок далайлар болгаш океаннар районнарынга, агаар делгемнинге шериг-далай болгаш шериг-агаар күштериниң ажыл-чорудулгазынга идегежир чоруктуң хемчеглелерин хамаарыштырбазын олар оралдажып турар.

Түңнел актының өске-даа бүгү чүүлдериниң талазы-биле Мадрид ужуражыышкынынга дугуржулганы чедип алыры Европаны дүвүредип турар айтырыгларны шиитпирлээринге чугула ужур-дузалыг болур. Ниити Европаның кады ажылдажылгазын калбартыры, ажыл-агый болгаш эртем-техниктиг харылзааларны хөгжүдери — Европага тайбыңның материалдыг үндезинин тургузарының чугула фактору болур ийик.

Ниити Европа чөвүлел хуралының эгелээни чорудулганы үргүлчүлээри ооң бүгү киржикчилери күрүнелерниң эрге-ажыктарынга дүүшкен болур деп, Совет Эвилели санап турар. Европага айыыл чок чорукту быжыглаары болгаш кады ажылдажылганы калбартыры Түңнел актыда тодаргайлаан чорудулганың кол утказы болур.

Хельсинкиге болган чөвүлел хуралдың айыткан оруу-биле Европаның чоруурун делегейниң ол девиниң улустарының үндезин эрге-ажыктары негеп турар. Мадрид ужуражыышкыны бо чылдың күзүнүнде катап эгелээр. Совет Эвилелиниң принципиалдыг туружу ол ужуражыышкынның чедиишкинниг болурун хандырарынче угланган. «Бүгү күрүнелерниң аразынга оларның ниитилел тургузуундан болгаш политиктиг системазындан хамаарылга чокка тайбың кады ажылдажылга дээш, быжыг тайбың дээш чайгылыш чок туржуп турар бис. Мадрид ужуражыышкыны кажан ажылын катап эгелээн соонда ооң киржикчилери Европага айыыл чок чорукту болгаш кады ажылдажылганың айтырыгларынче шилчиирин күзеп турар бис» деп, Л. И. Брежнев ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XVII съездизинге чугаазынга айыткан.

(ПМА).

НАЙЫРАЛДЫГ БАЙДАЛГА

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арында).

зындан артык чугула сорулга делегейге турбас дээрзиниң дугайында Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXVI съездизинге Отчёт илеткелинде айытканын Никарагуа деткип турар. ССРЭ-ниң Европа кезээнге ортумак ыракшылдың ядролуг чепсээн сайгара тургузарынга чаңгыс талалыг мораторийни доктаадырынга холбаштыр эш Леонид Ильич Брежневтиң чарлааны тодаргай болгаш чугула базымынга байыр чедирип турар бис."

Чугаалажыышкыннар үезинде бот-боттарын акы-дуңма ёзузу-биле билчирииниң байдалы, совет удуртукчуларының бүгү-ле сагыш-сеткилдиң ханызындан бедүүн, чалбыыштыг чоруу болгаш Никарагуа-биле шиитпирлиг эп-сеткил каттыштырылгазын база катап илередип көргүскен чорук бистиң чурттарның аразынга кады ажылдажылганың харылзааларының улам калбарарының магадылалы болган. Ажылчы чоннарның боттарының хосталгазын камгалаары дээш, бурунгаар депшилгени болгаш аас-кежиин чедип алыры дээш демиселинге оларның-биле эп-сеткил каттыштырарынче чүткүлүн билбес, ындыг хуузун хараар бөлүктер, бистиң чугаалажыышкыннарывысты болгаш чедип алган дугуржуушкуннарывысты-даа чигзиниишкин-биле көрүп турарын билир бис.

Эргим эш Брежнев, империалистиг мөлчүгелдиң болгаш дарлалдың кинчизи 1979 чылдың июль 19-та чүк-бүрүзүнче буступ чаштаан. Никарагуага ол хүнден эгелээш ажылчыннарның болгаш тараачыннарның ортузундан, дарладып-мөлчүткеннерниң делгемелиниң түңнелинде тургустунган революстуг эрге-чагырга догуннап тургустунган.

Кандыг-даа бергелер болгаш кызамдаашкыннар, шериг, политиктиг болгаш экономиктиг-даа агрессия боот турда, ынчаарда чедип алдынган эрге-чагырга улустарның чүректеринге ханызы-биле дазылдаган. Ооң экономиктиг болгаш административтиг үндезини хүн келген тудум-на улам быжыгып кел чыдар. Чаалап алдынган эрге-чагырганың күжү бодун камгалаары-биле революцияның тургускан чепсээниң дээштииниң улгадырында, революцияның сорулгаларын шиитпирлээринге ажылчы чоннарның киржилгезин калбартырында, массалыг организацияларның ролюн бедидеринде, улусчу, Сандиночу революцияның делегейге бедик ат-алдарында, бистерниң бергелерни ажып эрткеш, чаа ниитилелдиң үндезиннерин тургузарынга дузалап турар өөнүктерливис-биле харылзааларны быжыглаарында боот турар.

Экономика талазы-биле ханы чаартылгаларның үезин ажыктан бис, хамаарыштыр чоруктуң артыышкыннарын ооң түңнелинде чоорту узуткап турар бис, чон бодунуң чаагай байдалын чайгылыш чок бедидериниң аргазын алыр. Калбак массаларның амгы үеде байлаа болган национал культураның катап тургузуушкунунуң болгаш хөгжүлдезиниң чорудулгазы чаа Никарагуада чугаажок чорып турар. Бижик билбес чорукту узуткаар талазы-биле кампания ооң чүгле эгези болган.

Чоңга ёзулуг демократияны болгаш ёзулуг хосталганы чедип алган бис. Мөлчүгеден болгаш дарлалдан улам-на хосталып, чөптүг чорукту, социал депшилгени болгаш тайбыңның тугун көдүрүп турар кижи төрелгетенниң революстуг дуржулгазының ачызында ол чедип алдынган. Делегейниң улустары ол сорулгалар дээш амгы үеде кажангызындан-даа быжыы-биле демисежип турар.

Каяа-даа каттышпазының шутуму-биле чоруттунуп турар бистиң даштыкы политикавыс делегейниң экономиктиг чаа чурумун тургузарын негеп турар улустарның эрге-ажыктарынга чайгылыш чок дүгжүп турар. Колониализмни, неоколониализмни, империализмни, расизмни, сионизмни, апартеидти, кижиге кижи тергиидээриниң болгаш кижиниң мөлчүүрүнүң кандыг-даа хевирлерин бистер буруу шапкан болгаш буруу шаварын үргүлчүлеп турар бис.

Национал катап тургузуушкуннуң Сандиночу фронтузунуң удуртулгазы-биле революстуг чоңга сорук киирткен келир үениң тургузуп турар бис. Фронтунуң үндезилекчизи болгаш удуртукчузу Карлос Фонсека демиселге бистиң сорулгаларывысты мынча деп тодаргайлаан: «Эрге-чагыргада кижилерни анаа-ла солуурун чедип алыр дугайында эвес, а системаның бодун солуур дугайында, мөлчүкчү аңгыларны дүжүрер дугайында, мөлчүткен аңгыларның тиилелгезиниң дугайында чугаа болуп турар». Никарагуа улустуң маргылдаа чок авангарды Сандиночу фронт бистиң революциявыстың, чаа ниитилел тургузуушкунунуң удуртукчузу болуп турарын эрге-чагырга холувуста болганда, амгы үеде бадыткап болур бис.

Агрессия хөделиишкиннерни, кыжаныышкыннарны империалистер мурнуку хевээр кылып, харын-даа Никарагуаны узуткаарын оралдажып магат чок, ынчалзажок бистерни чагырарын кажан-даа чедип ап шыдавастар дээрзин олар билип алыр ужурлуг, чүге дээрге, ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эрге-чагыргазы, чоннуң эрге-чагыргазы тиилеттирбес.

Бо бүзүрелди Сандино 55 чыл бурунгаар, 1927 чылдың май 4-те Национал төлептиг чоруктуң хүнүнде илергейлээн, АКШ-тың чепсектиг интервенциязының мурнунга чепсээн дүжүрүп бээринден ол ынчаарда ойталаан.

Ажылчы чоннарның херээ дээш мөгаг-шылаг чок демиселчи эш Леонид Ильич Брежневтиң кадыкшылы дээш;

Никарагуаның болгаш Совет Эвилелиниң улустарының мөңге найыралы дээш;

Совет эрге-чагырга дээш амы-тынын берген маадырларның, кижи төрелгетенни фашизмден камгалавышаан, өлген маадырларның чырыткылыг тураскаалы дээш;

Тайбыңның болгаш улустар аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынының херээ дээш;

Чер кырында мөлчүткеннерниң тиилелгези дээш; Ленин дээш, Сандино дээш;

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы дээш;

Национал хосталганың Сандиночу фронтузу дээш! Дашканы көдүрерин саналдап тур мен. Хостуг төрээн чурт азы өлүм!

Эштер Л. И. Брежневтиң болгаш Д. Ортеганың чугааларын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш үргүлчүлелдиг адыш часкаашкыннары-биле уткаан.

Душтешкен шайлаалга найыралдыг, эвилең байдалга болуп эрткен.

(СЭТА).

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

РИМ. Италияның Компартиязының удуртулгазының кежигүнү, ИТК-ниң Сицилияда область комитединиң секретары, парламент депутады Пио Ла Торрени хөөрүкүдери чуртта кедерел турар терроризмге Италияның демократтарының удурланыышкының күчүлүг илереэшкини болган. Сицилия ортулуктуң административтиг төвү — Палермонуң төп кудумчуларының бирээзинге апрель 30-де ону болгаш ооң чолаачызын террористер араатанзыг ёзу-биле өлүргеннер.

ИТК-ның удуртулгазының ында парлаан документизинде П. Ла Торрени өлүрген кижилер «Италияга тайбыңны, хосталганы, депшилгени болгаш айыыл чок чорукту күзеп турар күштерниң чаңгыс эвии сандарадырын оралдажып турарын» айыткан. Италияда политиктиг терроризм-биле өлүрүкчү чоруктуң аразында сырый холбаалыын коммунистер онзалап айтып турарлар.

БЕЙРУТ. Сирияның информация министри Ахмед Искандер Ахмед совет-сирия харылзааларның калбарып турарын бедик-биле үнелээн. Сирия биле ССРЭ-ниң аразынга быжыг найырал болгаш кайыда-даа талага ажыктыг кады ажылдажылга бистерниң израиль агрессиязынга удур демисежиривиске, эжелеттирген сирия черлерни хостаары, Палестинаның араб улузунуң национал эргелерин катап тургузаары дээш демиселди чорударынга деткимче боот турар деп ливан «Аль-Мауkыф аль-араби» солунга берген интервьюзунга чугаалаан.

АНГЛИ-АРГЕНТИН МЕСИЛДЕЖИИШКИН

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның чазаанын тускай дыңнадыында май 2-де суг адаа-биле чоруур англи хемениң торпеда-биле боолааны «Хенерал Бельграно» дээр аргентин крейсерниң кырынга экипажтың 1042 кежигүннери-биле кады сугже дүже бергенин айыткан. Сөөлгү үеге чедир чүгле 123 кижини сугдан уштуп, камгалап алыр аргалыг болган. Хат-шуурганныг агаар, 10 метр бедик чалгыглар болгаш караңгы туман кижилерни камгалап алыр ажылга шаптыкаап турар. Англи хемениң ол араатанзыг үүлгедиишкинин бөлүк ортулуктарны долгандыр Лондонуң «дайын чорудулгаларының девискээри» деп чарлаан 200 миль черден 36 миль даштыкаар чорда кылдынганын дыңнадыгда демдеглээн.

«Хенераль Бельграно» крейсерни 1938 чылда АКШ-ка 13,6 муң тонна ишкир кылдыр тудуп тургускан болгаш Каттышкан Штаттар ону 1951 чылда Аргентинага садыпкан турган. Ол — Японияның 1941 чылда агаардан халдаашкынының соонда Пирл-Харборга бүдүн арткан кара чаңгыс корабль турган.

ОТТАВА. (СЭТА). Шериг бөлүглелиишкинниң НАТО-нуң кежигүнү боор турар Канада Фолкленд (Мальвин) ортулуктарының девискээрлеринге англи эскадраның хөделиишкиннерин башкарарынга ол чурттуң Чөөн далай эриинде шериг харылзаазының системазын ажыглаарын Англияга чөпшээрээн. Канада ол ышкаш немелде шериг дузаламчызынга хамаарышкан Англияның кандыг-даа дилээн чугаалажып көөрүнге белениин канада чазактың тускай төлээлекчилери дыңнатканнар.

Бөмбүрзектиң судалы

СЭТА-ның корреспондентилери дыңнадып тур

ҮЕНИҢ ЧУГУЛА СОРУЛГАЗЫ

БЕРЛИН. (СЭТА). Тайбыңның камгалаары, эң-не агрессивчи империалистиг бөлүктерниң, хамыктың мурнунда АКШ-тың талазындан күштелдирген ядролуг дайын кыжаныышкынын узуткаары амгы үениң эң чугула сорулгазы кылдыр ГДР санап турар. ССРЭ-биле болгаш Варшава Керээзиниң киржикчилери өске-даа күрүнелер-биле кады бистиң социалистиг күрүневистиң чедип алырынче чүткүп турары кол сорулгалар ындыг болуп турар деп, ГСЧП ТК-ның Чиңгине секретары, ГДР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң Даргазы Эрих Хонеккер «Ланд ог фольк» солунга интервьюзунга медеглээн.

Европа дипке ядролуг боо-чепсектерни сан болгаш шынар талазы-биле кызырар дээш ГДР туржуп, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң көдүргени Совет Эвилелиниң чогумчалыг инициативаларын бүрүн деткип турар деп, ол айыткан. Чогум-па ССРЭ-ниң саналдары шиитпирин хүлээп алырынга ёзулуг үндезин болуп турар. ССРЭ-ниң тайбың саналдары ядролуг бүгү боо-чепсектерни узуткаарынче, Европаны ядролуг чепсектен хостуг болдурарынче угланган.

СБК-2 керээни күштүг болдурун бадылаарындан АКШ-тың ойталааны, нейтроннуг чепсекти долу хемчээлге бүдүрүп эгелээр дугайында американ администрациязының шиитпири, а ол ышкаш Барыын Европаның чурттарынга ортумак ыракшылдыг американ ядролуг чаа чепсээн эккеп тургузар дугайында НАТО-нуң шиитпирин Германия Демократтыг Республика шыңгыы буруу шаап турар деп интервьюда демдеглээн. Улам-на удур туржуушкунче болгаш боо-чепсектерни эндере бүдүрериче угланыышкынны чорутпушаан, шериг күчүзүнүң талазы-биле ССРЭ-ден болгаш социалистиг дем каттыжылгазының өске-даа чурттарындан артык күштүг болуруп чедип алырын оралдашкан НАТО-нуң агрессчи бөлүктериниң ындыг политиказы бүгү улустарга улуг айыылдыг болуп турар.

ССРЭ-ниң Европа кезээнге ортумак ыракшылдың ядролуг боо-чепсектерин калбартырын соксадыр дугайында Совет удуртулганың чоокта чаа шиитпири агрессчи бөлүктерниң айыылдыг хөделиишкиннеринге төлептиг харыы болуп турар деп, Э. Хонеккер онзалап демдеглээн.

УЛУСТАРГА АЙЫЫЛ ЧОК ЧОРУК ДЭЭШ

Дүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарының удурланыкчыларының айыылдыг бодалдарынга удур, бүгү делегейге быжыг тайбың дээш демиселге совет кижилер моон соңгаар-даа үлүг-хуузун киирер. Делегейге кады ажылдажылганы быжыглаарынга бүгү хемчег-биле идиг бээр шиитпирлиг тура-соруктуг. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш хөделиишкиннерниң май 3-те эгелээн неделязының шугуму-биле организастаан хөй ниити митингилеринге, ону онзалап демдеглеп турар. Ол неделяны Тайбыңның Бүгү-делегей Чөвүлелиниң шиитпирин ёзугаар эрттирип турар.

Москвага, Ленинградка, эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларга ажылчы чоннарның хөй санныг митингилери, найырал кежээлери болгаш аныяктар ужуражыышкыннары болур. Төрээн чуртту фашизмден камгалааннарга тураскаалдарның баарынга пионерлерниң шугум чыскаалдары болур.

Үш күрүнениң кызыгаарында — украин Ужгород хоорайга ужуражыышкыннар Совет Эвилелиниң, Чехословакияның болгаш Венгрияның улустарының бузулбас акы-дуңмалышкы найыралының чаа көргүзүү болу бээр.

Днепропетровскиниң, Керчиниң, Донецкиниң, Павлодарның, Барнаулдуң болгаш чурттуң өске-даа хоорайларының кудумчуларын таварты тайбыңның совет камгалакчыларының чыскаалдары — неделяның чырыткылапчак болуушкуннары болур. «Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга дээш демисел — амгы үениң эң чугула айтырыы» — Карелияга болур чаңгыс аай политхүннүң темазы ындыг. Волгоград, Ростов, Магадан болгаш өске-даа областарга күш-ажылчы ээлчеглер болуп, оортан кирген акша-хөреңгилерин Тайбыңның совет фондузунче шилчидер.

(СЭТА).

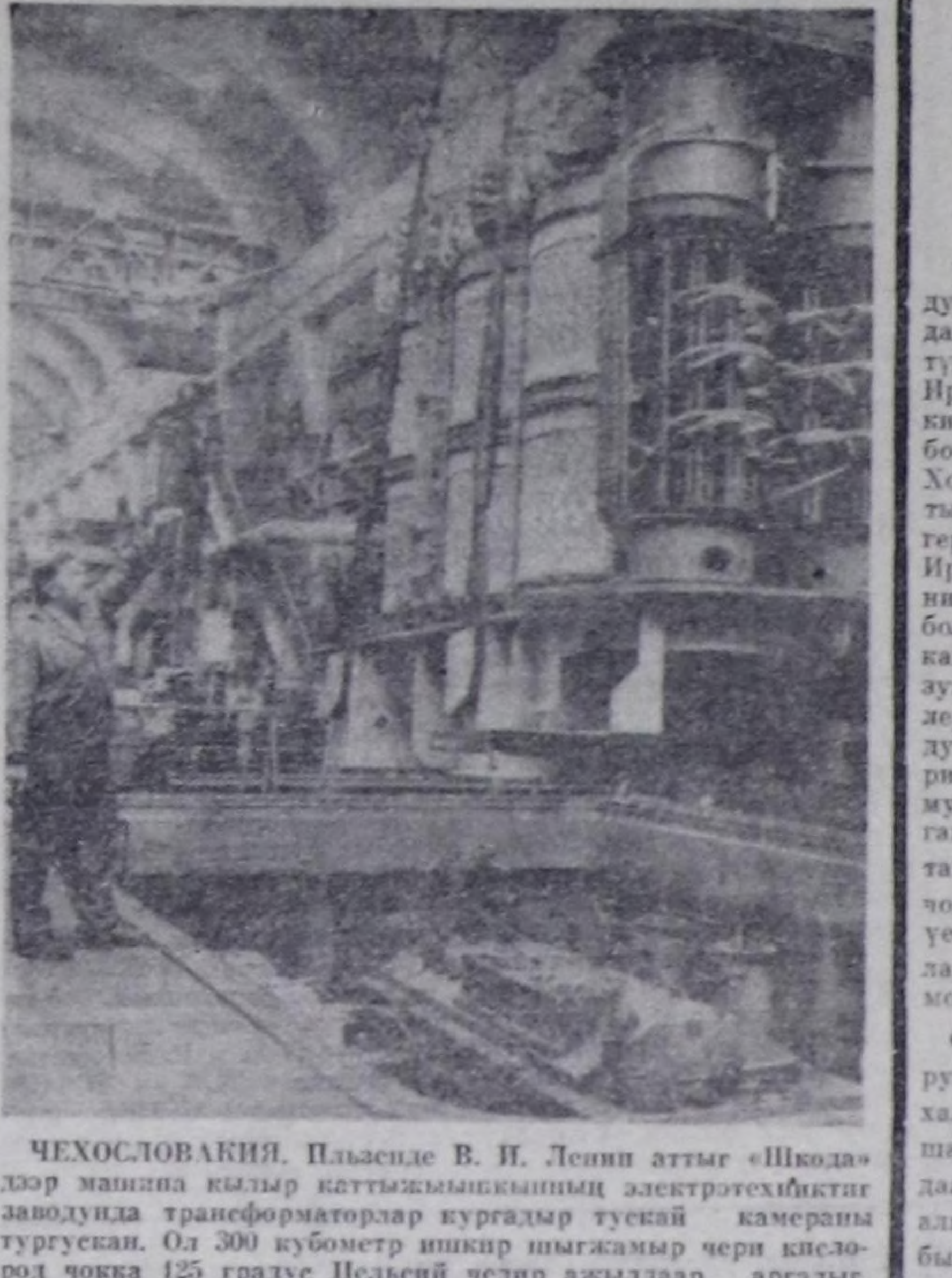

ЧЕХОСЛОВАКИЯ. Пльзенде В. И. Ленин аттыг «Шкода» дээр машина кылыр каттыжыышкынның электротехниктиг заводунда трансформаторлар кургадыр тускай камераны тургускан. Ол 300 кубометр ишкир шыгжамыр чери кислород чокка 125 градус Цельсий чедир ажылдаар аргалыг. Ооң дузазы-биле трансформаторларны кургадыр үе үштүң бирингe чедир кызырлыр. Ол чаа арга чыл санында-ла 64 тонна суук кывар чүүлдү камнап алыр арганы берип турар.

ЧУРУКТА: электротехниктиг заводтуң цегинде.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

ИРАН-ИРАК ФРОНТУДА

ТЕГЕРАН. (СЭТА). Үш хүн дургузунда шаап халдакчы дайын чорудулгаларының түңнелинде иран шериглер Ирак-биле кызыгаардан 13 километр черде туруп, олар боттарының ийи хоорайын — Хосейниени болгаш Гярсдашты хостап алганнар деп, Тегеран радиозу дыңнаткан. Иранның чепсектиг күштериниң каттышкан штавының болгаш «Ислам революция камгалакчыларының» корпузунуң төп штавының медээлери-биле алырга, ол үениң дургузунда 7 муң ирак шериглер өлүрткен болгаш 5 муң чыгам иракчылар туттурган, Иракчының 20-ги куяктыг танк бригадазын бүрүнү-биле чок кылган. Тулчуушкуннар үезинде Иракчының 100 танкыларын узуткаан болгаш 12 самолёдун дүжүр аткан.

Фронтунуң мурнуу секторунга ирак шериглерниң удур халдаашкыннарын ойтур шапкан болгаш шавар халдаашкын түңнелинде эжелеп алган черлеринде иранчар быжыглалып турар. Улусчу ополченияның отрядтарын түр өөреткениниң соонда фронтуже октаан.

* * *

БАГДАД. (СЭТА). Иранчарның кылган шавар халдаашкыннары буурап дүшкен деп, Иракчының кол шериг командылалы дыңнаткан. Карун хемни кешкен иран шериглерниң бөлүглежиишкинин шаап халдакчыларның кылган эптей салып алыр көвүрүглерин ирак ужар чүүл буза бомбалап каапканының соонда бүзээлединкен. Ийи хүн дургузунда 12 муң иран солдат өлүрткен, дыка хөй шериг үвүн эжелеп алган.

Ооң-биле кады Хоррамшехр — Ахваз аразының чазаглыг оруун дургаар Карун хемниң барыын талакы эриинче иракчылар чардыртырыкчы удур шавар халдаашкынны элээн соңгу талага — Шуш хоорайның районунга кылган, аңаа 1500 иран солдаттарны чок кылган. Иракчының самолёттары болгаш вертолёттары үш хүн дургузунда дайынчы 156 ужудуп үнүүшкүннерни кылган. Бомбалакчы согуушкуннарның кол объектилери — Авхаз болгаш Сусенгерд чоогунда иран туруштар болуп турар деп, Ирак шериг командылалы дыңнаткан.

Франция биле ССРЭ-ниң арызында дугурушканың ёзугаар космонавтар белеткээриниң Ю. А. Гагарин аттыг төвүнде совет-француз талаларның космоска каттышкан ужудуушкунунга белеткел үргүлчүлевишаан.

ЧУРУКТА (солагай талазындан): ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы Александр Иванченков, француз космонавт Жан-Лу Кретьен болгаш ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы Владимир Джанибеков олар ужудуушкун мурнуу чарыының белеткелиниң үезинде.

А. ПУШКАРЕВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохроникази.

Интернационалчы кижизидилге

БИСТИИНДЕ МЫНДЫГ

Бистиң республикавыстың найысылалының баштайгы национал школазы—№ 2 ортумак школада өөреникчилерни интернационалчы болгаш патриотчу чорукка кижизидер талазы-биле эвээш эвес дуржулга чыгдынган. Ону школаның өөредилге-кижизидилгелиг ажылының программазындан, комсомол болгаш пионер организацияларының, интернационалчы найырал клувунуң, башкылар коллективиниң кылып чорудуп турар ажылдарындан көрүп болур. Школаның өөреникчилери акы-дуңма Моол Арат Республиканың, Украин ССР-де Ровно хоорайның, Абакан хоорайның национал школазының, Кызылдың школаларындан эш-өөрүн чалап, солун ужуражылгаларны үргүлчү эрттирип турар. Бистиң школавыска партияның, комсомолдуң, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочуннары аалчылар болуп кээп, сактыышкыннарын аныяк-өскенге сонуургадып турар. Партия болгаш күрүне хөй-ниити ажылдакчызы, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналының лауреады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Салчак Калбакхөрекович Тока өөреникчилерниң улуг өңнүү чораан болгаш бистиң школавыска үргүлчү кээп турган. Оон амыдыралының дугайында школада солун материалдар чыгдынган. Эрткен чылын С. К. Токаның 80 харлаанынга тураскааткан байырлыг кежээзи школага болуп эрткен. Кежээге боттарының сактыышкыннарын чугаалап бээри-биле аалчылар Х. А. Тока, Л. Б. Чадамба, Ю. Ш. Кюнзегеш, О. О. Сувакпит келгеннер. Аалчыларга 7-ги класстың өөреникчилериниң күүселдези-биле «Араттың сөзүнүң» 1-ги номундан «Шаагай» деп эгени өөреникчилер сценажыдып көргүскен. Үстүкү класстар «Мерген», «Тос чадырда», «Чопнуң оглу», «Шаагай» деп хана солуннарны үндүргүлээн. Орус болгаш тыва улустуң найыралын көргүскен үзүндүлерни өөреникчилер шээжи-биле номчаан.

С. К. Токаның чогаалдары-биле эге класстарга-ла таныжып, өөренип эгелей бээр. ТАР-ның төөгүзүнден фото-материалдарны, өске-даа төөгүлүг экспонаттарны хөйү-биле ажыглап, Алдан Маадыр аттыг музейже экскурсиялап, оон немелде материалдарны бербишаан, башкылар кичээлдерни бедик деңнелге эрттирип турар.

Тыва дыл болгаш литература кабинеди, башкыларның методика каттыжыышкыны өөреникчилерге төрээн дылды болгаш литератураны өөредирде, класстан дашкаар ажылдарны интернационалчы, патриоттуг кижизидилге айтырыглары-биле кезээде быжыг холбаалыг эрттирип турар. Кичээл бүрүзү совет чоннуң бузулбас найыралын алдаржыдып, өөреникчилерниң Ада-чуртунга ынакшылын, Ленинчи партияның болгаш совет чоннуң төөгүзүнге, чаңчылдарынга хүндүткелди быжыктырар.

Хөй националдыг, чаңгыс эптиг совет литератураның тудуш кезээ тыва чогаалдың хөй-ниити кижизидилгелиг ужур-дузазы чүнүң-даа мурнунда оон коммунистиг идейлиг-биле тайылбырлаттынар. Тываның чогаалчылары башкы Ленинге, Улуг Октябрьга, коммунистиг партияга чонунуң кызыгаар чок өөрүп четтиргенин болгаш бердингенин чүректиң ханызындан илереткилээн. Школа программазында кирген болгаш өске-даа чогаалдарны кичээлдерге, класстан дашкаар ажылдарга хөйү-биле ажыглаары интернационалчы болгаш патриоттуг кижизидилге ажылы-биле быжыг холбаалыг болур.

Маңаа чижек кылдыр С. Сарыг-оолдуң «Алдан чордум», «Москвамга», Л. Чадамбаның «Волга-Доннап», «Алгап тур бис», О. Сувакпиттиң «Украин өңнүүмге», «Ада-чуртум», К-Э. Кудажының «Ада-чуртка сөс», «Октябрьга йөрээл» деп шүлүктерин болгаш проза чогаалдарын адап болур бис.

Аныяк салгал-биле кижизидилге ажылынга В. И. Ленинниң шамдарын, оон өг-бүлезиниң, эш-өөрүнүң төөгүзүн өөредири улуг ужур-утказыг болгаш дээштиг болуп турар. Тыва дылдың болгаш литератураның башкылары өөреникчилеринге төрээн дылынга баштайгы бижээн, номчаан сөстери-биле кады делегейниң ажылчын аңгызының башкызы В. И. Ленинниң өлүм чок овур-хевиринге улуг хүндүткелди болгаш ынакшылды бижип көргүскен чогаалдар хөй. Ындыг чогаалдарны РСФСР-ниң школаларының алдарлыг башкылары З. С. Куулар, А. А. Алдын-оол олар кичээлдерге дээштиг ажыглап, боттарының байлак арга-дуржулгазын аныяк башкыларга дамчыдып берип турарлар. С. Бүрбүнүң «Ленинниң өлбес чүрээ», «Ленинниң ачызында», С. Сарыг-оолдуң «Ленинге», Б. Хөвеңмейниң «Ленинчи тук» деп шүлүктери болгаш орус база өске-даа дылдарда очулдурган номнар хөйү-биле ажыглаттынып турар.

Кабинетте тыва эки турачыларның маадырлыг чорууның дугайында солун материалдарны чыгган, алдан-маадырларның тура халыышкынының 100 чыл оюнга база материалдар чыгдынып турар. Школаның тыва дыл кабинединде литератураже эге базымның бөлгүмүнде элээн хөй өөреникчилер хаара туттунган. Оларның чижээнге 7 «в» класстың өөреникчизи Тюлюш Байлакты хамаарыштырып болур. Оон тыва эки турачыларга тураскааткан шүлүүнден чамдык одуруглар бо:

Делегейге дайын деп сөс
дыңналбазын,
Делегейге мөңге тайбың
турзун дээштиң
Аар-берге үелерде ада-өгбем
Арыг ханын, амы-тынын
харамнанмаал...

Бөлгүмнүң киржикчилери, боттарының шүлүктеринде Төрээн чуртунга ынаан; эп-найырал болгаш патриотчу мөзү-шынар дугайында шүлүктерни колдады бижип турар. Бо айтырыглар талазы-биле бистиинде байдал мындыг.

Интернационалчы болгаш патриотчу ёзуга өөреникчилерни кижизидерде чаа-бүрү аргаларны болгаш хевирлерни ам-даа чедир ажыглавайн турар бис. Бо айтырыгга хамаарыштыр методиктиг номнар болгаш материалдар копчуг ховар. Ынчангаш республиканың тыва дыл башкылары кичээлдеринге чуруктарны, Тываның төөгүзүн көргүскен материалдарны, тыва эки турачыларның дугайында фото-чуруктарны, өөредип турар чогаалдарынга өөреникчилерниң билип алганы-биле чураан чуруктарын дээш оон-даа өске көргүзүг материалдарын ажыглаар болза эки.

Өөреникчилерни интернационалчы болгаш патриотчу ёзуга чедимчелиг кижизидери чүгле дыл башкыларының херээ эвес, а ол школада класс удуртукчу башкызының, комсомол, пионер организацияларының болгаш башкыларының ниити коллективиниң херээ болур.

А. СОДУНАМ.
Кызылдың № 2 школазының башкызы.

ШӨЛДЕ КӨЖЭЭЛЕР

Бистиң «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының девискээринде Көжээ-Шыгы деп черде даш көжээлер шагдан бээр туруп келген. Кижи эскерип көөрге, оларның колдуу-ла кижи дүрзүлүг кылдыр хевирлеп каан болгаш кандыг-ла-бир кыска бижимелдерлиг болур. Ындыг көжээлерниң чажыттарының дугайында, олар төөгүнүң кандыг арыннарын ажыдып турарының дугайында номнарда-даа, солуннар-даа бижип турар болгай.

Чоокта чаа Көжээ-Шыгындан бир даш көжээни республиканың 60 Маадыр аттыг чурт-шинчилел музейиниң эртем ажылдакчылары музейде эккеп салган. База бир көжээни трактористер Санчай-оол Ондар, Даргы-Сарыг Ондар олар адаанда довураан каскаш, ону арыглап ашташ, ол черинде катап эде тургусканнар. Эрги көжээни эде тургузуп, аян киириптерге, ам Көжээ-Шыгын каастай берген.

Б. ОНДАР.

БӨРҮ ИСТЭЭШ

Агаарның байдалын хайгаарап турган аңчы дүне тайгага хар чаай бергенин билген. Суурдан кончуг эрте аъттаныпкаш, Бүзээлээр деп черден дураннап олурарга, аксында чүве ызырып алган дег бөрү бо-ла шошкуп чораан. Оон угланын чидирбези-биле эдерти көрүп олурарга, Хамар хемче ажытталып кире берген. Быскан хар кыры-биле араатанның изин көөрге, кыс бөрү болган.

Элекке барып болбас, эскерип кагза үңгүрүнче барбас деп бодааш, аңчы элээн манап олурган. Оон истээш чорупкан, арга-каскак, кара-хаактыг берт черге келгеш, изин будап чораан хевирлиг. Хүн үнүп келзе быскан хар эрип каар. Аңчы акдан кажар болбас болза алдырбас деп чүвени бодааш, истин ойбунун дөгелеп чораш, чиге келген. Хербектенип турган эниктер «дайзын келди» дээнзиг үңгүрүнче ажыттала бергеннер. Ол чоок-кавыда хой, хураган баштары, эрги, чаа сөөктер эмгежок болган.

Аңчы доскут черде чыткан тос бөрзекти даялап алган. Тос бөрзек дорупкаш, дойлуп үнген болза, чаңгыс «Торгалыг» совхозтуң девискээринден безин та чеже малды хорадыр турган.

Дөгүс-оол Үстүнчукович Түлүш чүгле бо чылын эвес, мурнуку чылдарда-ла бөрүлер-биле демисежип, оларны узуткап чораан дуржулгалыг аңчыларның бирээзи.

В. САНАА.
Өвүр район.

ДУЗА

Бай-Тал ортумак школаның үстүкү класстарының өөреникчилери малчыннар-биле быжыг харылзаалыглар. Чоокта чаа оолдар, уруглар Шывдазында хой кадарчызы Апай Кудай-Мергенниң аалынга дуза кадып чораан. Малчынның хойларының кажаазының көржеңин хооржуп, идепкейлиг ажылдааннар. Олар Даштыг-Тей, Мешпец-Хөл, Туралыг девискээринде малчыннарны база шефке ап турар.

Х. КАРА-ООЛ.
Бай-Тайга район.

ЮБИЛЕЙГЕ ТУРАСКААТКАН

Ажылчы чоннарның бот-тывынгыр улусчу чогаадылгазының 1982—1984 чылдарда республика фестивалынга киржир дугайында доктаалды СЭКП Кызыл хооркому болгаш хооркүүском хүлээп алган. Ук фестивальды ССРЭ-ниң 60 чылынга болгаш Совет Эвилелиниң составынга Тываның эки тура-биле бактаап киргенинин 40 чылынга тураскаадып эрттирер.

Фестивальды эрттирериниң хоорай оргкомитедин 14 кижи составтыг кылдыр тургускан, оргкомитеттиң даргазы — СЭКП Кызыл хоорткомунуң секретары Г. Ш. Монгуш.

Фестивальды бот-тывынгыр уран чүүлдүң массалыын, идейлиг-уран-чечен деңнелин бедидеринче, ажылчы чоннарның хостуг үе-шагын чөп организастаарынче угландырар.

Баштайгы ээлчег — 1982 чылдың марттан декабрь чедир. Ноябрьда — бүдүрүлгелерниң, организацияларның, албан черлериниң көрүлдези эртер.

Ийиги ээлчег — 1983 чылдың сентябрьда — бот-тывынгыр уран чүүлдүң хоорай фестивалы.

Үшкү ээлчег — 1984 чылдың март—июльда республиканың түңнел фестивалынга киржилге-биле доостур.

ШӨЛЭЭ БЭЭР БЕ?

Бүдүн чыл иштинде бир ажылдан өске ажылче бодунуң күзели-биле шилчээнде (ол арызында ажыл стажы чаңгыс-даа хүн үзүктелбээнде) шөлээни канчаар санаарыл? Чижээ, ажылдакчы ажылдап турган, 1981 чылдың февраль 16-да үнгеш, ол-ла айның 17-де өске организацияга ажылдай берген. Мындыг таварылгада ажылдакчының ээлчеглиг шөлээзи кандыг болурул? Оон аңгыда, бир ажылдан үнерде 12 ажыл хүнүн ажылдааш үнер турган. Ам бир ай ажылдаары көрдүнген. Ол дүрүм кажан күштүг апарганыл?

С. МОНГУШ.
Чөөн-Хемчик район.

РСФСР-ниң Күш-ажыл хоойлузунуң дугайында кодекизиниң 71 чүүлүн ёзугаар ажылдан үнген кижи чаа албан организация, бүдүрүлге черинге ажылдап кирген хүнден эгелээш, 11 ай иштинде үзүктел чок ажылдаанда бирги шөлээни алыр, а дараазында шөлээлерни чылдың-на чыл эгезинде администрацияның болгаш месткомнуң бадылап тургускан графиги ёзугаар алыр.

Бир эвес ажылчын азы албан-хаакчы кижи чаа кирген организациязынга 11 ай ажылдавайн чораш, үнер ужурга таварышканда, аңаа шөлээ бербес. А чүгле шөлээниң акшазын каш ай ажылдааның барымдаалап санап бээр. Чижээ, 24 ажыл хүнүнде дыштаныр ажыл азы албан дужаалга турган, кижи чаа организацияга чүгле 6 ай иштинде ажылдааш, үнгенде, ээлчеглиг шөлээ албас, ынчан чүгле 12 ажыл хүнүнүң шөлээ акшазын алыр.

Бүдүн чыл иштинде бир организациядан өске организацияже чаңгыс-даа хүн иштинде ажыл стажып үспейн кирип турган-даа болза, чаа ажылга киргеш, 11 ай чедир ажылдавааның барымдаалааш, администрация шөлээ бербес ужурлуг.

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң 1979 чылдың декабрь 13-те «Улус ажылагыйынга кадрларның ажылдан үнер-кирер чоруун кызырар болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун улам ыңай быжыглаар дугайында» доктаалын ёзугаар ажылчын азы албан-хаакчы кижи бодунуң күзели-биле ажылдап үнерде, администрацияны бир ай бурунгаар сагындырап кылдыр үзадып көрген болгаш бо дүрүм 1980 чылдың январьдан эгелеп күштүг апарган.

А. АЖИ.
Тыва профоблчөвүлелдиң юрист-консультантызы.

ТЫВА ХҮРЕШТЕ ЧАА ЧҮҮЛДЕР

Тыва АССР-ниң хүреш федерациязының хуралы чаа болуп эрткен. Аңаа хүреш маргылдааларының дүрүмүн чаартып көрген. «Маргылдааның хевирлери болгаш эрттирериниң аргалары» деп эгеде чаа чүүлдер бар. Деңзи аайы-биле хүрештиргенде, киржикчи ийи октадыр болза, оюндан үнер. Бир деңзиниң мөгелери моон мурнунда ийи хүн хүрежип турган, ам чаңгыс хүн хүрежир. Үш кижи артканда мөгелер боттарының арызында хүрежир, хөй саннын тиилээн деп санаар. Бир эвес ийи мөгениң саны деңбозла, оларны хүрештирер, октааны тиилээн болур.

«Маргылдааның киржикчилери» деп эгеде мөгелерни харназын аайы-биле бөлүктерге чарган: бичии оолдарның бөлүү —он хардан 14 харга, элээди оолдарның—14-тен 18 харга чедир, улуг оолдарның болгаш улуг улустуң бөлүү — 18 хардан өрү.

Маргылдаа киржикчилерин дараалында деңзиге чарган. Бичии оолдарның деңзизи 32 килограммдан 75 килограмм чедир база оон өрү (он деңзиге чардынган), элээди оолдарның — 42-ден 81 килограмм, оон өрү (он деңзиге чардынган). Улуг оолдарның болгаш улуг улустуң деңзизи 52 килограммдан 90 килограмм болгаш оон-даа өрү (8 деңзиге чардынган).

Мөгелерни деңзилээри маргылдаа мурнунда ийи шак бурунгаар, 30 минута дургузунда болур. Деңзилээшкинден озалдаан мөгени маргылдааже киирбес.

Мөге кижиниң хевиниң дугайында чүүлдерни дүрүмде база киирген. Солак, шуудакты быжыг торгудан даараар, сапыын чымчак хөмден кылыр, кадыг-идик болза эки. Судьяларның хеви кара өңнүг костюм, карарып кестүр галстук, ак хөйлең болур ужурлуг. Мөге салыкчыларынга шыва тон, шляпа, сапык азы кадыг-идик кончуг таарыжыр.

Судьяларның, командалар төлээлериниң эрге-хүлээлгелерин чаа дүрүмде тодараткан. Судьяларның шиитпири чаңгыс аай болуру чугула. Олар хүрештиң дүрүмүн эки билген турар ужурлуг. Маргылдааны улуг судья, үе айтыр судья, кол судьяның болгаш оон оралакчызының удуртулгазы-биле эрттирер. Команда төлээзиниң ужур-дузазын бижээш, оон маргылдаа үезинде херек чок черге маргыжып, ыыт-шимээн үндүрбезин, судьялар, шиитпиринге киришпезин чаа дүрүмде демдеглээн.

«Судьялаарының дүрүмнери» деп эгеде хүрежириниң үезин айыткан. Бичии болгаш элээди оолдарның түңнел ужуражыышкыннарга хүрежиринге 4 минутаны, сөөлгү ужуражыышкыннарга 6 минутаны берген. Улуг оолдарга болгаш улуг улуска ужуражыышкынга 6, түңнел ужуражыышкынга 10 минутаны берген.

Хүрештиң түңнели: арыг октаары азы сан-биле ажып алыры. Арыг октаашкынга дараазында чүүлдер хамааржыр: 1) октаткан мөге мага-бодунуң кандыг-бир чери-биле черге дээптери (ийи бут кырындан аңгы). Чаңгыс холдап черге даянып тар болза, октаткан болур, а бир эвес чаңгыс хол-биле черге дээптер болза, удурланыкчызы бир санны алыр. 2) үш дугаар шыгыы сагындырыг соонда.

Үш минута дургузунда эде кеттинип четтикпээнде, эмчи дузазынга үш минута саадаар болза, үш минута иштинде хүрежир шөлге үнмээнде арыг октаткан болур. Хүреш соонда арыг октаан мөге 4 сан ойнап алыр, октаткан мөгеге 0 салыр.

Бир санны мөгеге дараазында таварылгада бээр: удурланыкчызын чаңгыс холдап черге дээртипкенин дээш; чедир кылдынмаан арга дээш догааш дүшкен үеде, арганы мурнай кылганда: хөделбээнде сагындырыг дээш; хоруглуг арга ажыглаанында; үнериниң мурнунда 1 минутадан хөй озалдаанда. Чаа дүрүмде хоруглуг чүүлдер: хүреш үезинде чугаалажыры, мөгениң арнынга холу-биле дээри, салаалардан тудары, шанчары, шымчыктаары, дырбактаары, аартыр аргаларны ажыглаары, сенчилээри, салааларны аралаштыр тудары.

Тыва АССР-ниң чемпионадынга, наадымга шүүлген мөгелерге дараазында хүндүлүг аттарны тыпсыр. Дөрт катап шүүлгүрге —«Авырга», үш катап—«Чаан», ийи—«Арзылаң», бир шүүлгүрге —«Начын» атты тыпсыр. Үстүнде хүндүлүг аттарны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Күш-культура болгаш спорт комитеди тыпсыр.

О. ДАПЫЛ,
спорттуң национал хевирлеринге РСФСР-ниң спорт мастери.

БАЙЫРЛААЛ ХҮННЕРИНДЕ КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

МАЙ 8

● Тыва хүрешке өске-даа автономнуг республикаларның, областарның болгаш автономнуг округтарның мөгелериниң киржилгези-биле Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң чемпионады. «Хүреш» стадионга.

10 шакта эгелээр.

● Волейболга, баскетболга хоорайның бирги чери дээш маргылдаа найысылалдың Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгының спорт шөлдеринге болур.

10 шакта эгелээр.

● Ча адарынга «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң бирги чери дээш маргылдаа.

10 шакта эгелээр.

Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелстелло аттыг парыгының танцы шөлүнге дыштанылга кежээзи.

20 шакта эгелээр.

МАЙ 9

● В. И. Ленин аттыг шөлге Кызыл гарнизонунуң шериглериниң чыскаал болгаш ыры көрүлдези.

10 шакта эгелээр.

● «Тываның аныяктары» солуннуң шаңналы дээш чиик атлетика эстафетазы. Хоорайның күш-культура коллективтери киржир.

11 шакта эгелээр.

Мотокросска Тыва АССР-ниң бирги чери дээш маргылдаа Хербиске эртер.

11 шакта эгелээр.

● Тыва хүрешке Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң чемпионады «Совет Тываның 5 чылы» стадионга, волейболга болгаш баскетболга хоорайның бирги чери дээш маргылдаалар Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгының «Хүреш» стадионунга, спорт шөлдеринге уламчылаар.

10 шакта эгелээр.

● Ада-чурттуң Улуг дайынының хоочуннары-биле Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгының Ногаан театрынга ужуражылга.

14 шакта эгелээр.

● Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгының Ногаан театрынга үрер хөгжүмнүң байырлалы.

14 шак 30 минутада эгелээр.

● Тыва хүрешке РСФСР-ниң автономнуг республикаларының болгаш областарының, округтарының мөгелериниң киржилези-биле Сибирь болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң чемпионады «Совет Тываның 5 чыл» стадионунга уламчылаар.

10 шакта эгелээр.

● Культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло атттыг парыгынга Кызылдың педагогика институдунуң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң концерти.

18 шакта эгелээр.

● Май 7—9 хүннеринде «Совет Тываның 5 чылы» стадионунга футбол маргылдаазы.

17 шакта эгелээр.

● Баг кагарынга Абакан, Кызыл хоорайларның командаларының эш-хуу ужуражылгазы культураның болгаш дыштанылганың Н. Гастелло аттыг парыгынга эртер.

11 шакта эгелээр.

МАЙ 7-ДЕН 8-КЕ ЧЕДИР ТЕЛЕВИДЕНИЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МАЙ 7-ДЕ
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.40—Эртенги гимнастика. 8.55— Уругларга документалдыг телефильмнер программазы: «Адмиралга» баркас», «Мээң делегейим», «Тевежигеш». 9.30—«Вальс». Уран-чечен телефильм. 10.30—Московның камерлиг оркестриниң концерти. 11.35—Телемедээлер. 11.40—14.15—Чапсар. 14.15—Телемедээлер. 14.35 — «Радио — революцияга». Документалдыг телефильм. 15.00 — «Эрткен чүүлдү катаптаары». 15.30—«Москва болгаш москвачылар». 16.00—С. Прокофьев. 7-ги симфония. 16.40— «Элдептиг эвес элдепейлер». 17.10—«Аныяктар адрестери». 18.10 — «Василиса Прекрасная». Мультфильм. 18.30 — Бөгүн делегейде.

КЫЗЫЛДАН

18.45— «Май 9— Тиилелге хүнү». Дамчыдылга. 19.15— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.35 — «Хостаашкын». Киноэпопея. 4-кү фильм—«Берлин дээш тулчуушкун». 21.00 —«Үе». Информастыг программа. 21.35—«Ол оруктарны уттуп болбас бис». РСФСР-ниң улустуң артизи А. Покровскийниң киржилгези-биле концерт-фильм. 22.30—Бөгүн делегейде. 22.45—01.00 —Хоккейге ССРЭ чемпионады. Спартак»—ЦСКА. В. И. Ленин аттыг Төп стадионнуң Спорт ордузундан дамчыдар. Чапсарда— Бөгүн делегейде. Информастыг үндүрүлге.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

12.00 — Д. Д. Шостакович. 13.00 — А. П. Чехов—«Үш угбалышкылар». 14.05 — Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында совет чурулга уран чүүлү. 14.35—Төөгү. 4-кү класс. 15.05— «Билир болгаш кылып бил». Аныяк техниктерге дамчыдылга. 15.50—Телемедээлер. 16.00—18.00—Чапсар.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «РСДРП(б)-ниң VII апрель конференциязының чыыттынганының 65 чылы». Телелекторий. 18.15— «Азып тевү». Информация-публицистиг программа.

МОСКВАДАН

18.45 — Музейлер болгаш делгелге залдарындан. Дрезденниң чурук чыындызы. «Эртине-байлактарны камгалааны». («Орбита-3»).

КЫЗЫЛДАН

19.15 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.30 — Марио дель Монако ырлаар. 20.00 — «Тамчыктыг удуңар, чаштар!» «Ёзулуг өңнүктер». Мультфильмнер. 20.15 —ССР Эвилелиниң күрүнениң үлегерлиг Улуг театрының үрер хөгжүмүнүң концерти. 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — 00.15 — «Кижиге ынак болур херек». Уран-чечен фильм. 1-ги, 2-ги сериялар.

МАЙ 8-ТЕ
БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». Информастыг программа. 8.35 — Эртенги гимнастика. 8.50 — «Бир эвес кадык болуксазыңза». (Күш-культуржуларга сүмелер). 8.55 — «Бистиң адаларывыстың ырылары». Төп телевидениениң болгаш Бүгү-эвилел радиозунуң уругларының Улуг хорунуң концерти. 9.25 — «Уругларга аңчыгаштар дугайы». Ленинградтан дамчыдылга. 9.55 — «Ада-иелер, силерге». 10.25 — «Хөй-ле эки барааннар дээш». 10.55 — «Спортлотонуң» 19-ку тиражы. 11.00 — Тиилелге байырлалынга уткуштур. «Тиилекчилер». Фронтучу өңнүктер клуву. 12.45 — Политиктиг хайгааракчы В. П. Бекетовтуң беседазы. 13.15 — «Билдингир-даа болза, бүзүреңчиг эвес». 14.15 — Бөгүн делегейде. 14.30 — Уругларга фильм. «Кызыл хүнчүгеш». 16.00 — Эвилелдер бажыңының Колонналыг залынга Радио хүнүнге холбаштыр концерт. 17.25 — «Октябрь болгаш тайбың дугайында сөс». Документалдыг телефильм. 18.30 — «Хоочуннар, силерге». Музыка программазы. 19.30 — 19.45 — Чапсар. 19.45— «Хостаашкын». Киноэпопея. 5-ки фильм — «Сөөлгү штурм». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — РСФСР-ниң күрүнениң М. Пятницкий аттыг үлегерлиг орус улус хорунуң концерти. 22.35 — «Правда» солуннуң шаңналдары дээш чиик атлетиканың Бүгү-эвилел кроссу. 22.50 — 00.05 — РСФСР-ниң улустуң артизи О. Табаков А. Твардовскийниң «Василий Тёркин» деп шүлүглелиңден үзүндүлерни номчуур. Оон соонда — телемедээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

14.20 — «Дайын үезиниң хууда хрониказы». Хөй серияныг документалдыг телефильм. 15.20 — Волгоградтың телестудиязының программазы: «Мээң хоорайым». Волгоград дугайында очерк. Волгоградтың театрларының болгаш филармонияларының дайынның хоочун киржикчилери-биле кады музыка программазы. «Сылдыстар, бистерни маңаңар». Документалдыг фильм. 16.20 — В. Гозов. «Мөңгеде дириглер». Шии-фильм. Москваның «Современник» театрының шии-фильми. 18.45 — Делегейде болуушкуннар допчулалы. 19.00 — «Кино аян-чоруктарының клуву». 20.00 —«Тамчыктыг удуңар, чаштар!». «Удав кырган-авай». Мультфильм. 20.15 — «Музыка киноскузу». 21.00 — «Үе». Информастыг программа. 21.35 — «Дайын соонда кежээкиниң алды шакта». Уран-чечен фильм. 23.05 — 00.35 — Бут бомбүгүнге ССРЭ чемпионады. «Нефтчи» — «Спартак». Бакудан дамчыдар.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

АГААР

Республикага бөгүн көжер булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын угланыышкыныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы дүне 2—7 градус соок, чамдык районнарга 0—5 градус чылыыр, хүндүс 19—24, чамдык районнарга 13—18 градус чылыыр.

Кызылга көжер булуттаар, чагбас. Соңгу-барыын угланыышкыныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 0—2, хүндүс 20—22 градус чылыыр.

КИНО

МАЙ 6-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Гобини болгаш Хинганны таварты» (2 сериялыг) 9.30, 13.00, 16.30, 20.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: № 28 Сылдысчыгаш 9.30. «Мен — Хортицадыр мен» 11.00. 12.30. «Амыдыралга бодуңну тывар сен» деп киноклуб 15.00. «Василий болгаш Василиса» 17.30 (узаткан). 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Карак салба!» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 (узаткан) шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «34-кү дүргеп поезд» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЧАЙГЫ КИНОТЕАТР»: «Ондактыг аян-чорук» (2 сериялыг) 14.00, 17.00 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Эртежи аъттыг кижилер» (2 сериялыг) 17.00, 20.00 шактарда.

Кызылдың дааранылга фабриказы дараазында мергежилге ажылдаарларны хүлээп алырын дыңнадып тур:

Дааранықчылар, дааранықчы өөреникчилер, белен продукция контролёрлары, дааранылга цегинге технологтар, пөс-таавы чадыкчылары, секретарь-машинистка, бүдүрүлге бухгалтери, маркалакчылар, бышкан пөс кезикчилери, хамааты камгалалдың инструктору (шалыңы 160—170 рубль), товаровед, белен продукция складының эргелекчизи, экспедитор, кухня ажылдакчылары, столоваяга аштакчылар.

Айтырыг тургузар адрес: Кызыл хоорайның Горная кудумчуда 104 дугаар бажың, кадрлар килдизи. телефон № 2-29-94, 2-47-21.

Редакцияның адрези: 667000, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-23-54, харысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийлиг амыдырал болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, пропаганда килдизиниң 2-31-75, культура килдизиниң 2-23-54, кедээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-31-75, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-12-45, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Чагыг № 906.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгының херектериниң талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1). ТС—00176